

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Melita Župevc

Mentor: Tomaž Perovič

Somentor: dr. Dragan Petrovec

MEDIJSKO SOJENJE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

VSEBINA	STRAN
1. UVOD	1
2. PRAVNE NORME	3
2.1. Domneva nedolžnosti	3
3. ETIČNE NORME	8
3.1. Kodeks kot moralna obveznost	8
3.2. Posebna poročevalska oblika	10
3.3. Notranji pravilniki	10
4. POSEBNOST TELEVIZIJSKEGA POROČANJA	13
4.1. Poročanje v predkazenskem postopku	17
4.2. Poročanje s sodišč	20
5. STIGMATIZACIJA	21
6. VPLIVI NA KAZENSKI POSTOPEK	24
6.1. Predkazenski postopek	24
6.2. Neodvisnost sodstva	27
6.2.1. Primer O. J. Simpson	27
6.2.2. Vpliv na porotnike in sodnike	29
6.2.3. Vloga odvetnikov	36
7. ANALIZA PRIMERA MEDIJSKEGA SOJENJA	38
7.1. Odkritje domnevnih mučiteljev	38
7.2. Javni linč – pisma bralcev	45
7.3. Komentariji	47
7.4. Sojenje domnevnim mučiteljem	49
7.5. Zaključek	52
8. SKLEP	53
9. VIRI IN LITERATURA	57

1. UVOD

Področje črne kronike se tudi pri nas vse bolj približuje zahodnim standardom agresivnosti in vsiljivosti. Poročanje o temah, ki sodijo v kroniko, se je v zadnjem času še bolj razbohotilo in postaja vse bolj popularno, vendar pa je praksa, kako poročati, še vedno precej neenotna. Novinarski prispevki s področja kronike so tako v veliki meri odvisni od posamezne medijske hiše, predvsem pa od osebne presoje posameznika.

Ena izmed najpogosteje kršenih pravic pri poročanju o kaznivih dejanjih oziroma domnevnih storilcih le teh je domneva nedolžnosti. Govorimo lahko o t. i. medijskem sojenju oziroma vnaprejšnji obsodbi osumljencev (obdolžencev), in to preden, če sploh, primer pride do sodišča. Za pravnike so pravila jasna. Kako bi moral v takšnih primerih poročati novinar in čigave pravice spoštovati, natančno določajo ustava in številne mednarodne listine, vendar je praksa na terenu nekaj povsem drugega.

Kot je prepričan Bercko (2001: 25), je lahko javni linč hujši od pravnomočne sodbe. Novinarji morajo biti zato pri poročanju o osumljencih (obdolžencih) še posebej pazljivi. "Najbrž ni bolj učinkovitega kaznovanja in zaznamovanja od publicitete v časopisu oziroma s tiskom, saj ostaja kot dokument, ki mu nobena formalna rehabilitacija ne more do živega, niti noben izbris sodbe," meni Pečar (v Sket 1991: 28). Novinar ima moč, ne le da informira, temveč vrednoti, ocenjuje in navsezadnje tudi razsoja. Škoda, ki jo novinar naredi s predhodno, lastno sodbo, je lahko velika.

Tudi sama poročam o zadevah s področja kriminala in sem se pogosto znašla pred vprašanjem, ali razkriti identiteto osumljenca, koliko podrobnosti o njegovem zasebnem življenju lahko razkrijem; skratka, kje je meja med poštenim (etičnim) in senzacionalističnim poročanjem o kazenskih zadevah.

V nalogi bomo kot primer medijskega sojenja analizirali članke treh slovenskih dnevnikov Dela, Dnevnik in Slovenskih novic ter prispevkov v informativni oddaji 24 ur privatne televizije POP TV. Naš namen ni ugotavljati,

kateri izmed medijev v slovenskem prostoru krši domnevo nedolžnosti ter kakšne so razlike med resnimi in tabloidnimi mediji. Delo kot kakovosten časnik prav tako pogosto krši domnevo nedolžnosti kot Slovenske novice, le da so te nekoliko hujši kršitelj (Movrin 2001: 83). Z nalogo želimo med drugim opredeliti različne dileme pri poročanju o kriminalu, tako pravne kot etične, ki pogosto privedejo do zavestnega kršenja pravic oseb, ki so se znašle v črni kroniki. Namen naloge je pokazati, kako lahko poročanje o (pred)kazenskih postopkih vpliva na sam postopek in vpletene osebe. Zanimalo nas bo, pod kakšnimi pritiski so pristojni organi (policija, tožilstvo, sodišče) zaradi medijske izpostavljenosti primerov.

Naša hipoteza je, da poročanje o določeni kazenski zadevi bistveno spremeni proces preiskovanja in obravnavanja te zadeve (obravnavo policije, tožilstva in sodišča). Organi pregona imajo zaradi novinarske izpostavljenosti primera težave pri preiskovanju kaznivega dejanja, kar lahko privede tudi do procesnih napak.

Slovenske literature o tej problematiki je malo, tuja večinoma izhaja iz razvpitega primera zvezdnika O. J. Simpsona, ki naj bi bil klasični in obenem najbolj znan primer medijskega sojenja v svetu. Pri pisanju naloge smo zato kot enega izmed virov izbrali tudi intervjuje s pristojnimi iz policijskih, tožilskih in odvetniških vrst.

V prvem delu naloge bomo opredelili pravne izraze ter zakonske in etične omejitve, ki jih mora poznati novinar, kadar poroča o kazenskih zadevah. Ker je televizijsko poročanje o črni kroniki specifično, bomo pregledali zakonitosti te vrste poročanja. Sledi podrobna analiza o tem, kako je mogoče poročati v posameznih fazah kazenskega postopka: od blokade informacij v predhodnem postopku do omejitve snemanja v sodni dvorani. V drugem delu naloge povzemamo različne tuje študije, ki proučujejo vpliv medijskega poročanja na kazenski postopek. Pred sklepom naloge analiziramo konkreten primer medijskega sojenja.

2. PRAVNE NORME

2.1. Domneva nedolžnosti

Ustava RS (1999: 17) je temeljni dokument, ki ga mora spoštovati novinar, kadar poroča o osebah, (domnevno) vpletenih v kazniva dejanja. 27. člen določa: "Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo." Govorimo o t. i. **domnevi nedolžnosti**. Ta svoboščina, kot pojasnjuje Šinkovec (1995: 2), "velja za osebe, ki so osumljene ali obtožene kaznivih dejanj. Njen namen je preprečiti, da bi bili zoper osebo uporabljeni ukrepi, preden je dejanje dokončno dokazano". To pomeni, da so ljudje do spoštovanja te svoboščine upravičeni že od predkazenskega postopka, torej od takrat, ko obstaja le sum, da je nekdo storil neko kaznivo dejanje. Ljudje v predkazenskem in kazenskem postopku¹ omenjeno načelo, kot je prepričan Tekavc (2001: 23), pogosto uporabljajo kot argument, zakaj mediji o zadevi ne bi smeli poročati. Vendar po njegovem mnenju to načelo za novinarja pomeni le to, da mora uporabiti prave izraze in zgodbo predstaviti tako, da le v nujni meri poseže v zasebnost neke osebe.

Zahtevo po spoštovanju domneve nedolžnosti v 3. členu zahteva Zakon o kazenskem postopku (2002: 210), ki določa: "Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo."

¹ Kazenski postopek se lahko začne na zahtevo upravičenega (državnega) tožilca. Tožilec pa lahko pri sodišču zahteva kazenski pregon (KP) samo, če je podana določena stopnja verjetnosti, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, ter da ga je storila določena oseba. Ta stopnja verjetnosti je utemeljen sum, ki je podan takrat, kadar za to obstajajo določeni podatki in dokazi. Postopek zbiranja teh podatkov in dokazov pred uvedbo KP je odkrivanje kaznivega dejanja in storilca ter ga imenujemo predkazenski postopek. Med naloge tega postopka spadajo tudi opravila v zvezi s prijavljanjem kaznivega dejanja in storilcev pristojnemu državnemu tožilstvu ter tudi dejanja in ukrepi, ki jih stori državni tožilec, da bi preveril podatke ovadbe in sprejel odločitev o vložitvi zahteve za uvedbo kazenskega postopka.

Tudi resolucija Sveta Evrope (v Sedmak 1995: 81) opredeljuje, da morajo časniki pri informacijah, ki jih posredujejo, in pri mnenjih, ki jih izražajo, spoštovati domnevo nedolžnosti, še posebej če se nanaša na zadeve v kazenskem postopku, ter se izogibati izrekanju sodb. Gre predvsem za varovanje dobrega imena osebe, vpletene v kazenski postopek, ter spoštovanje pravic do zasebnosti, pa tudi za zagotavljanje nepristranskosti sodišč (Šinkovec v Poler 1997: 204). Pravico do sodnega varstva zagotavlja tudi ustava. "Vsakdo ima pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom določeno sodišče. Sodi mu lahko le sodnik, ki je izbran po pravilih, vnaprej določenih z zakonom in sodnim redom." (1999: 16) Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin določa: "Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler ni v skladu z zakonom dokazana njegova krivda." (Gomien 1991: 39)

Varstvo domneve nedolžnosti, kot navaja Šinkovec (v Poler 1997: 204), pomeni, da "medij ne more individualno opredeljene osebe obravnavati kot krive, kot storilca kaznivega dejanja, še pred pravnomočno sodbo". V takšnih primerih je treba uporabiti adjektiv, konjektiv ali indikativ, ki bralcu (gledalcu, poslušalcu) jasno pove, da gre le za sum, da je nekdo storil kaznivo dejanje. Gre za primere, ko je proti neki osebi tudi že lahko podana kazenska ovadba.²

Kdaj torej govorimo o medijskem sojenju? Tekavc (2001: 23) ob tem navaja prav uporabo napačne pravne terminologije. Najbolj pogoste napake, ki se pojavljajo pri poročanju o (pred)kazenskem postopku, so zamenjava pojmov **osumljeni**, **obdolženi**, **obtoženi** in **obsojeni**, vprašljivo je razlikovanje med pridržanjem in priporom, veliko težav povzroča tudi razumevanje sodnih postopkov. Eden od vzrokov za napačno uporabo strokovnih izrazov je zagotovo ta, da novinarji niso dovolj usposobljeni za poročanje o kazenskih zadevah. "Napačne in škodljive novice so pogosto plod neznanja in nestrokovnosti novinarjev." (Sket 1991: 34)

² Kazenska ovadba (KO) je pismeno ali ustno sporočilo o storjenem kaznivem dejanju, ki se preganja po uradni dolžnosti. Ovadba se poda pristojemu državnemu tožilstvu neposredno ali s posredovanjem državnih organov. Bistvena sestavina ovadbe je navedba okoliščin, ki kažejo, da je bilo storjeno kaznivo dejanje. V njej ni treba navesti storilca, če ta ni znan (to je KO proti neznanemu storilcu).

Novinar je torej že po zakonu in ne le z etičnega vidika dolžan dosledno upoštevati faze kazenskega postopka. Vsaka izmed njih zahteva ustrezen način poročanja o osebi, ki je v postopku. ZKP (2002: 261) natančno opredeljuje pojme:

- **Osumljenec** je tisti, zoper katerega se vodi predkazenski postopek. Ali drugače, gre za osebo, za katero policija preverja, ali je storila neko kaznivo dejanje (op. M. Ž.).
- **Obdolženec** je tisti, zoper katerega teče preiskava ali zoper katerega je vložena obtožnica, obtožni predlog ali zasebna tožba.
- **Obtoženec** je tisti, zoper katerega je obtožnica³ postala pravnomočna.
- **Obsojenec** je tisti, zoper katerega je s pravnomočno sodbo ugotovljeno, da je kazensko odgovoren za določeno kaznivo dejanje.

Kot dodatno pojasnjuje Tekavc (2001: 23): "V času, ko osebo imenujemo osumljenec, policija zbira obvestila o dejanju in storilcu, lahko opravlja razgovore in v posebnih primerih celo pridrži osumljenca."

Medijsko sojenje je najpogostejše prav v predkazenskem postopku, torej takrat ko govorimo o osumljencu. Organi za notranje zadeve v tej fazi postopka odkrivajo kazniva dejanja in njihove storilce, zraven pa sodijo tudi pooblastila, ki jih imata v tej zvezi državni tožilec in preiskovalni sodnik. Za novinarja je najbolj pomembno to, da osumljenec do pravnomočne obsodbe na pristojnem sodišču velja za nedolžnega in je le domnevni krivec. Polna identifikacija je, kot meni Šinkovec (1989: 77), dopustna, šele ko je napisana obtožnica. Glavni element domneve nedolžnosti je v zagotavljanju poštenega sojenja. Novinarji morajo biti pri poročanju o (domnevnih) storilcih kaznivih dejanj previdni, saj je od odkritja kaznivega dejanja, kazenske ovadbe, uvedbe preiskave itn. dolga pot, ki mora prizadetemu zagotoviti, da ne bo obsojen, če je nedolžen (Zobec v Šinkovec 1989: 77).

³ Obtožnica je akt državnega tožilca ali oškodovanca kot tožilca v kazenskem postopku. Vsebuje osebne podatke obdolženca, opis dejanja, zakonito označbo kaznivega dejanja z navedbo določb kazenskega zakona, ki naj se na predlog tožilca uporabljajo, dokazne predloge in podobne navedbe. Obtožnica se vroči obdolžencu, ta pa ima pravico zoper njo vložiti ugovor. V preizkus jo vzame senat kazenskega sodišča. Če senat zavrže ugovor zoper obtožnico ali če ugovor ni vložen, postane obtožnica pravnomočna in predsednik senata z odredbo določi dan, uro in kraj glavne obravnave.

Omenimo še razliko med **pridržanjem** in **priporom**. Slednjega lahko odredi le sodišče, pridržanje pa pooblaščen uradna oseba, torej policija. Pridržanje lahko traja največ 48 ur, pripor pa tri mesece ali izjemoma celo šest mesecev v času pred vložitvijo obtožnice in do konca sojenja po vložitvi obtožnice.

Načeloma torej velja, da v predkazenskem postopku ni dovoljena identifikacija osumljenih, dovoljena je namreč, šele ko obtožnica zoper osebo postane pravnomočna. V novinarski praksi pa je to, kot pravi pomočnik direktorja informativnega programa POP TV Vine Bešter, zaradi dolgotrajnosti procesa praktično nemogoča zahteva.⁴

Kot priznavajo tožilci, pa dilema nastane takrat, "kadar se domneva nedolžnosti sprevrže v svoje nasprotje, to je v domnevo o krivdi, ki jo marsikrat povzroči objektivna situacija, ki je pred javnostjo pač ni mogoče skriti" (Ferlinc 1997: 11). Ferlinc navaja primer evidentnega umora, poskusa umora s povzročitvijo eksplozije ali pa prometno nezgodo, za katere javnost misli, da so vzroki in odgovornost zanje očitni in bo kazenski postopek te domneve le še potrdil. Kot dodaja, lahko takšno domnevo o krivdi povzročijo sredstva javnega obveščanja, ki se brez zanesljivih podatkov opredelijo tako o vzrokih storitve posameznega kaznivega dejanja kakor tudi o krivdi posamezne osebe, čeprav potem kazenski postopek takšnih domnev ne potrdi (prav tam). Zavedati se moramo, da se lahko nekdo, ki ga imamo za storilca kaznivega dejanja, kasneje izkaže kot žrtev. Tako se je včasih potrebno vprašati, kakšni so bili motivi njegovega dejanja, ali je šlo za trenutne vzgibe, morda celo za silobran ipd.

Zgovoren je primer domnevnega svetovnega prvaka v računalništvu Matjaža Roglja. 23-letni študent prava je konec februarja 2001 iz Ria de Janeira STA⁵ obvestil, da je zmagal na svetovnem prvenstvu v računalništvu. Del javnosti se je na vest odzval z navdušenjem, računalniški strokovnjaki so o Rogljevem uspehu dvomili. V medijih so se začele vrstiti polemike o tem, ali je takšno tekmovanje sploh bilo. Kot je v preiskavi kasneje ugotovila policija, svetovno prvenstvo, na katerem naj bi Rogelj zmagal, ne obstaja. Javnost je še dodatno razburilo dejstvo, da je Matjaž Rogelj za svoje računalniške podvige od

⁴ Pogovor z Vinetom Beštrom dne 6. 1. 2003.

Ministrstva za šolstvo prejel krepko čez 13 milijonov tolarjev. Tudi računalniški strokovnjaki so ugotovili, da tekmovanj, ki naj bi se jih udeležil, ni bilo. V očeh medijev je potemtakem postal kriv, saj se je zdelo, da je njegova krivda neizpodbitna. A dejstvo je, da v primeru Rogelj sojenja v času pisanja te naloge še ni bilo, in vprašanje je, če sploh bo.

Šinkovec (v Poler 1997: 205) ugotavlja, da je po evropskih normah pravičen postopek "ogrožen zlasti s kampanjskim in senzacionalističnim pisanjem o tem, da je nekdo ravnal protipravno, gre za predsodbo". Vprašanje pa je, koliko pravno izrazoslovje pove običajnemu gledalcu. Ali bo ločil med vestema:

Policija je 32-letnega Ljubljana, ki so ga pridržali zaradi umora v Murski Soboti, že izpustila na prostost.

Preiskovalni sodnik zoper 32-letnega Ljubljana, ki je bil priprt zaradi umora v Murski Soboti, ni odredil podaljšanja pripora.

Gledalec, ki pravnega izrazoslovja ne pozna natančno, težko opazi razliko. Zanj je bistvena informacija, da je bil Ljubljana za rešetkami, sedaj pa je na prostosti. Vendar je, kot smo že omenili, razlika med pridržanjem in priporom velika.

Šoštarič⁶ (v Movrin 2001: 26) meni, da so slovenski bralci neizobraženi in da je nekdo, ki je omenjen v kroniki, za njih že kriv. Vendar takšna stališča (nevednost bralcev) seveda niso opravičilo, da bi o kazenskih zadevah poročali površno in nestrokovno. Tudi generalni direktor policije Pogorevc⁷ je prepričan, da javnost ne ve, kaj pomeni določena faza kazenskega postopka. "Če pa novinar za nekoga napiše, da je kriv, potem je tako prepričana tudi javnost, ker ne loči tega, da je nekdo utemeljeno osumljen."

⁵ STA: Slovenska tiskovna agencija.

⁶ Uroš Šoštarič je urednik Delove črne kronike.

⁷ Intervju z generalnim direktorjem policije Markom Pogorevcem, dne 19. 12. 2002.

3. ETIČNE NORME

3.1. Kodeks kot moralna obveznost

Če bi novinar slepo oziroma nerealno sledil novinarskemu kodeksu, bi njegov prispevek o umoru v skrajnosti izgledal nekako takole:

28-letni nekdo je v nekem majhnem kraju v Sloveniji nekoga zabodel do smrti.

Takšne primere pogosto navajajo novinarji sami, saj s tem opozarjajo na razkorak med etičnimi normativi in dejansko prakso. Novinarski kodeks je novinarjeva moralna obveznost. Če ga krši, ga zaradi tega nihče ne more tožiti. Grozi mu le častno novinarsko razsodišče. Spoštovanje dostojanstva človekove osebe, ki ga zahteva kodeks, naj bi bila ena od obveznosti novinarja do drugih in do sebe, a kot bomo pokazali kasneje, je praksa pogosto precej drugačna od teorije. Novinarski kodeks (2002) določa, da mora biti novinar še posebej pozoren na varovanje človeške osebnosti in intime pred neupravičenim in senzacionalističnim razkrivanjem v javnosti.

“Ko novinar poroča s področja pravosodja, upošteva, da nihče ni kriv, dokler ni pravnomočno obsojen. Novinar mora biti pazljiv pri omembi imen in objavi slik storilcev, žrtev ter njihovih svojcev v poročilih o nesrečah in predkazenskih postopkih.” (prav tam)

Obtožba še ne pomeni obsodbe, novinar pa ni sodnik (v Šuen 1994: 76). Svoboda novinarjev ni neomejena, temveč prihaja v stik z drugimi človekovimi pravicami in svoboščinami. “Kot vsaka svoboščina tudi svoboda tiska ni absolutna in neomejena, temveč ima svoje okvire, znotraj katerih deluje.” (Kobe v Sket 1991: 32) Že filozof Kant (1937: 16) je zapisal, da je dostojanstvo neločljiv del vsakega človeka, saj ima slednji dostojanstvo že s samo človeškostjo. In spoštovati dostojanstvo osebe je po Kantu dolžnost, ki jo ima človek do sebe kot moralnega bitja. Tega pa ne smemo odreči niti “slabemu” človeku, saj, kot dodaja Kant, “človek je, in kar se zgodi človeku, se zgodi tudi meni”.

Kot ugotavlja Polerjeva (1997: 203), gre pri domnevi nedolžnosti za eno izmed dolžnosti, ki je v slovenskem novinarstvu najpogosteje kršena. Četudi novinar ne identificira osebe, s tem ne krši pravice javnosti do obveščенosti. Pri pisanju prispevka naj bo tako v ospredju dogodek sam, torej kaj se je zgodilo (prav tam). "Do novinarjevega odgovora na vseh pet K-jev in en Z ne sme priti z uporabo človeka kot sredstva. Zaščiti osebe naj bo podrejeno vse ostalo."⁸ Kot dodaja Polerjeva, domneva nedolžnosti ne pomeni le spoštovanja dostojanstva človekove osebe, ampak je povezana tudi s pravico do zasebnosti, ki se kaže v neidentifikaciji (utemeljeno) osumljenih in ovadenih oseb.

Kot navaja Šinkovec (1996: 36), novinarju ne morejo očitati kršitve dolžnosti spoštovanja domneve nedolžnosti v naslednjih okoliščinah:

1. če množično občilo posreduje razpravo v parlamentu ali njegovih organih,
2. če gre za poročanje o prvostopenjski sodbi, pa je poudarjeno, da ta še ni pravnomočna,
3. če je sam prizadeti množičnim občilom javno potrdil, da je storil očitano dejanje, in tega ni preklical,
4. če gre za neposredno oddajanje radia ali televizije, ko prenaša izjavo tretjega, pri čemer novinar ni zanemaril potrebne novinarske skrbnosti, in če je novinar dosledno ponovil izjavo tretjega, vendar le, če gre pri tem za prevladujoč interes javnosti za seznanjanje s tako izjavo.

Društvo za medijsko kulturo⁹ je že pred časom zavzelo svoje stališče glede spoštovanja domneve nedolžnosti in razkrivanja identitete osumljencev. Menili so, da "v primeru, ko policija in drugi organi pregona ne uporabijo polnega imena, tega ne smejo storiti niti novinarji".

Oseba, katere ime je bilo v medijih zlorabljeno in so jo ti po krivici proglasili za krivo ter blatili njeno dostojanstvo in ugled, ima pravico do tožbe. Če namreč medij o kom trdi ali raznaša kaj, kar škoduje njegovi časti in dobremu imenu, se

⁸ 5 K-jev in en Z: vprašanja, na katera naj bi v prispevku novinar odgovoril svojemu naslovniku: kaj, kdo, kdaj, kje, kako in zakaj.

⁹ Društvo za medijsko kulturo, v katerem so predvsem pravniki, deluje že nekaj let, podrobnosti najdemo na spletni strani: www.vir.si/sindikati/sns/tekst/1998/bilten-nov-98.shtml#1, 7. 1. 2003.

lahko po Kazenskem zakoniku storilec kaznuje celo z zaporno kaznijo (v Sedmak 1995: 143).

3.2. Posebna poročevalska oblika

V slovenskem poročevalstvu se za poročanje o kaznivih dejanjih uporablja posebna slovnična oblika. Gre za poročevalski stilem, ki je zveza velednega členka **naj** s pogojnikom **bi** in deležnikom na **-I**. Z njim v poročevalstvu izražamo domnevo (nedokazanost, uradna nepotrjenost), nekaj negotovega, a možnega. Kot piše Korošec, gre za pravne razloge, tj. "da nihče ni krivec, dokler mu krivda ni dokazana" (1998: 40).

Kot še dodaja Korošec, bi raba povednega naklona poročevalca postavila v položaj, ko bi lahko bil sam obtožen, da je javnosti kot dejstvo sporočil nekaj, kar pravno še ni dejstvo. Pri poročanju o kaznivih dejanjih pa se lahko nedokazanost izraža tudi z besednimi zvezami v povednem naklonu, npr. "NN je osumljen, da je ...; obtožnica ga bremeni, da je; po navedbah obtožnice je (+ deležnik na -I)" (prav tam).

Uporabo posebnega poročevalskega stilema namenoma omenjamo zato, ker se tudi pri tem pojavljajo kršitve domneve nedolžnosti. Kot ugotavlja Polerjeva (1997: 207) v analizi časopisnih člankov, novinarji osebe kot osumljene ali obtožene razglašajo predvsem v glavnih naslovih svojih prispevkov, medtem ko v podnaslovu ali vodilu nakažejo, da krivda še ni dokazana. Številni novinarji v samem besedilu člankov tudi prepletajo povedi, ki govorijo o krivdi, s povedmi, ki kažejo, da gre le za utemeljeni sum.

3.3. Notranji pravilniki

Novinarske redakcije kot tudi sami novinarji se sproti odločajo, kdaj osebo, osumljeno kaznivega dejanja, imenovati z imenom in priimkom ter ali jo pokazati s sliko. Privatna televizija POP TV nima posebnega notranjega kodeksa, ki bi urejal poročanje o kriminalu. Po Beštrovih besedah novinarji, ki poročajo o tej tematiki, sledijo kodeksu Društva novinarjev Slovenije, saj se, kot

pravi, zavedajo občutljivosti tematike. Kriterij objave je, kot dodaja, teža zagrožene kazni kaznivega dejanja ali pa posebnost kaznivega dejanja. POP TV praviloma spremlja umore in hujša kazniva dejanja, ki so povezana z gospodarskim kriminalom, ter hujše (smrtne) prometne nesreče. Kako je z razkrivanjem identitete, bomo razložili v nadaljevanju naloge. Kot dodaja Bešter, gre praviloma za navajanje dejstev, torej golo poročanje, vendar pri odmevnejših primerih, kot sta gorenjska heroinska naveza¹⁰ ali afera Kamenik,¹¹ uporabljajo tudi pridevnike, kot so »maratonsko sojenje«, »razvpit primer« itn.

Tudi časnik Delo nima posebnega kodeksa, ki bi urejal poročanje o kroniki. Kot navaja urednik črne kronike (v Movrin 2002) v Delu objavijo ime in priimek osebe, tudi če je ta le osumljena. V prispevku pa naj bi bilo jasno zapisano, da gre le za osumljenca in ne krivca. V člankih se pogojnik uporablja do obtožnice, potem pa trdilni stavki, saj navajajo tožilca.

Posebna poklicna, pisana pravila ima slovenska nacionalna televizija.¹² Pri domnevi nedolžnosti določajo, da je treba v posameznem primeru presojati med dvema interesoma: zanimanjem javnosti in varovanju posamezne osebe. Identiteto osumljenega je tako:

“dovoljeno razkriti ob soglasju odgovornega urednika, če vsi drugi podatki, vključno z začetnicami, ki so jih sporočili preiskovalni ali drugi uradni viri, omogočajo prepoznavanje osumljenega in bi bilo zato nesmiselno zamolčati njegovo ime in priimek ter druge podatke o njegovi identiteti”.

Merila določajo, da morajo programski delavci upoštevati škodljive posledice za nedolžno osebo. “V programih RTV Slovenija bomo skrbno pazili, da obtoženih v kazenskem postopku ne bomo prikazovali v ponižujočih okoliščinah.” (prav tam) Če v predkazenskem postopku osebo identificirajo, so novinarji poročanje

¹⁰ Gorenjska heroinska naveza - gre za eno najbolj odmevnih, pa tudi najdražjih sojenj zadnjih let v Sloveniji. Na zatožni klopi je bilo sedem avtoprevoznikov, obtoženih mednarodnega trgovanja z mamili. Proces se je končal z obsodbo šestih in oprostitvijo enega od obtoženih.

¹¹ Gre za štirikratni umor v Tekačevem pri Rogaški Slatini l. 1997, za katerega sodijo Kristijanu Kameniku.

¹² Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija na spletni strani http://www.rtvlo.si/html/kodeks/novinarski_kodeks.html, 22. 12. 2002

dolžni nadaljevati, enako pozornost pa nameniti tudi sodbi in koncu postopka. Poklicna merila celo narekujejo, kako pisati besedilo v prispevkih o kroniki, najprej se je treba osredotočiti na dejstva. “Strogo je treba spoštovati načelo, da krivde ni mogoče nikomur naprtiti, dokler ni pravnomočno obsojen. Torej je pri kaznivih dejanjih mogoče govoriti izključno o osumljencih, ne o krivcih itd.” Obenem je treba navajati tudi vire, iz katerih je novinar pridobil podatke. Prav tako ni etično in profesionalno prikazovanje vklenjenih ljudi pred izrekom sodbe, razen če se to dogaja na sodišču, torej po sodnem nalogu.

Tudi kodeks britanskega BBC¹³ določa, da je pri poročanju o kriminalu dovolj poročanje o dejstvih, novinarji naj bi se izogibali slikovitih opisov, klišejev in nepotrebnih pridevnikov. Poleg zelo natančnih navodil o razkrivanju identitete kodeks določa tudi, kako ravnati s pričami. Novinar mora biti pri intervjuvanju še posebej previden, njegovo delo nikakor ne sme vplivati na kasnejši razplet sojenja. Če sojenje že poteka, novinar prič ne sme spraševati o dokazih, ki jih imajo. Plačila pričam za intervjuje načeloma niso dovoljena.

Kot primer navajamo tudi pravila, ki jih ima v zvezi z varovanjem domneve nedolžnosti in poročanjem s sodnih procesov Washington Post (Goodwin v Poler 1997: 206):

1. Krivde obtoženih ali priprtih oseb se ne sme izraziti ali namigovati nanjo ne v zgodbah ne v naslovih.
2. Izjave policistov, poročevalcev ali tožilcev niso isto kot priznanje. Izraz “priznanje” se ne sme uporabiti, razen če je obtoženi na sodišču krivdo priznal.
3. Novinar mora pošteno (uravnoteženo) poročati o obeh straneh – tožilstvu in obrambi.

4. POSEBNOST TELEVIZIJSKEGA POROČANJA

Moč televizije je v pripovedovanju s sliko, ali drugače, slika pove več kot tisoč besed. "Vendar pa mora biti slika, če naj doseže želeni učinek, uporabljena pravilno in v sozvočju z besedilom. Televizijski novinar mora najprej dobiti občutek za konstrukcijo pisanih poročil na način, da se slika in besedilo ujemata in dopolnjujeta." (Perovič in Šipek 1998: 23)

Poročanje o kriminalu je nedvomno specifično, saj osebe v novinarskih zgodbah niso le običajni državljani. So osumljeni morilci, obtoženi posiljevalci ali nedolžne žrtve kaznivih dejanj. Osnovna dilema televizijskega novinarja, ki poroča o kaznivih dejanjih in njihovih (domnevnih) storilcih, je že sama slika. Za verodostojen prispevek novinar potrebuje dobro sliko. Če govori o obtoženem, ki so ga zaradi domnevne vpletenosti v štirikratni umor vklenjenega pripeljali na sodišče, bo obtoženega v prispevku tudi pokazal. Za marsikoga je že takšna slika obtoženega, vklenjenega v lisicah, vnaprejšnja medijska sodba. Javnost si lahko zaradi takšne slike, detajlov televizijskega poročila (npr. roke v lisicah, mrk pogled policista, ki spremlja obtoženca), o obtoženem ustvari svojo sodbo. Novinar lahko takšno osebo prikaže, kot da je "bad guy", saj gledalcu tako pripoveduje že sama slika. Televizijska slika lahko nazorno pokaže določene segmente zgodbe in pri gledalcu sproži določene odzive. Kot ugotavlja Volčič (2001: 20), imajo takšni detajli v bistvu najmanjšo količino informacij. Gledalec malo izve o samem dogajanju, zaradi bližine in intenzivnosti pa slika toliko več pove na čustveni ravni. Na sodišču lahko z detajlom poudarimo razpoloženje obtoženega: ali ostane hladen, ali se poti itn.

Kot smo že omenili, je dobra slika bistven del dobrega televizijskega poročila. Če novinar govori o stavki avtobusnih delavcev, bo razjarjene avtobusne delavce tudi prikazal. Podobno je pri kriminalnih zgodbah. Težava je predvsem pri poročanju o osebah, osumljenih kaznivih dejanj. Če gre za javnosti poznane osebnosti, dileme, ali bomo osumljenca pokazali, seveda ni. V zgodbah s področja črne kronike lahko, če je to mogoče, novinar pokaže tudi sliko s kraja

¹³ Kodeks britanskega BBC najdemo na spletni strani <http://www.bbc.co.uk/>, dne 5. 11. 2002.

zločina. Znan je npr. kraj štirikratnega umora v Tekačevem.¹⁴ Nič nenavadnega ni, da pri osumljencih slike sploh ni (slike osumljenega). Če ima novinar le skope podatke, da je osumljeni morilec M. K. iz Ljubljane, te osebe verjetno ne bo iskal; za zgodbo niti ni tako zelo pomembna. Še enkrat poudarjamo, da dobro televizijsko poročilo naredi dobra slika, kar pomeni, da tudi v zgodbah s področja kronike novinar skuša pridobiti čim bolj verodostojno sliko.

Nekatere tuje študije (v Ogloff in Vidmar 1994: 507) kažejo, da so ljudje, ki so bolj izpostavljeni poročanju o kriminalu, tudi bolj nagnjeni k temu, da verjamejo, da je obtoženi kriv. Razlog naj bi bil prav v tem, da novinarski prispevki prikazujejo podrobnosti kriminalnega dejanja ali aretacije, ne omenjajo pa npr. olajševalnih okoliščin, ki bi bile v prid obrambi.

Tako televizijski kot časopisni novinar potrebujeta tudi izjave osumljenih, obtoženih, prič, odvetnikov, tožilcev. Izjava je v dnevnoinformativnih oddajah, kot ugotavljata Perovič in Šipkova (1998: 132), zelo pomemben žanr. "Novinar zahteva izjavo predvsem v situacijah, ko si po njegovem mnenju gledalci želijo odgovore na pomembna in zapletena vprašanja o dogodkih, ki usodno vplivajo na življenje vsakega posameznika." Vendar pa je v prispevkih s področja kronike pogosto nemogoče dobiti izjave nasprotnih si strani. Obdolženci večinoma ne želijo dajati nikakršnih komentarjev pred televizijsko kamero. Običajno so za pogovor pripravljeni le odvetniki, ki natančno vedo, kaj od povedanega bo v interesu njihovega klienta, ali tožilci. Tudi v takšnih primerih lahko pride do medijskega sojenja oziroma prejudiciranja krivde. Če novinar predstavi le eno od vpletenih strani, si lahko javnost ustvari enostransko sodbo.

Ker večina ljudi, ki nastopajo v novinarjevem prispevku, svoje izjave ni sposobna podati v 15 do 30 sekundah, kolikor naj bi bila dolga izjava v dnevnoinformativni oddaji, je treba večino posnetih izjav še montirati (prav tam). Izjave je treba z rezi skrajšati tako, da bistvo ni okrnjeno ter, da pomen ostane isti. Novinar namreč lahko manipulira (izjavo "priredi"), kar je seveda protipravno in neetično.

¹⁴ Kraj zločina štirikratnega umora v Tekačevem, ki je med televizijskimi novinarji zelo poznan, hiša, v kateri se je zgodil tragični dogodek, zavarovana s policijskim trakom.

Z montažo prispevka¹⁵ lahko novinar izpostavi določene detaje, ki se gledalcu vtisnejo v spomin. “Z montažo lahko poudarimo, odkrijemo, strukturiramo, uredimo, podčrtamo, izberemo, ignoriramo del zgodbe in pripovedovalni proces.” (prav tam) Če npr. kažemo vkljenjenega obdolženca si javnost o njem lahko ustvari svojo sodbo. Detajl lisic ima že a priori negativen prizvok, javnosti osebo prikaže kot krivca (v lisice so vkljeni tisti, ki so kršili zakon).

Vsaka novinarska zgodba ima tudi omejen “rok trajanja”, zgodbe s področja kriminala so pri tem morda še bolj specifične. Zgodba je običajno najbolj vroča ravno v predkazenskem postopku, ko policija osumljencem pride na sled. Tako iz informacij, kot so *prijeta največja kriminalna družba doslej*¹⁶, ki jih tudi zaradi samopromocije posreduje policija, nastanejo zgodbe, ki dvigajo veliko prahu – ponavadi dobijo ime **afera**. Te zgodbe oznako največje, najbolj razvpite itn. ohranjajo tudi naprej, ko se razvijajo. Predznak krivde se zato prime tudi oseb, vpletenih v te zgodbe. Josipa Lončariča¹⁷ se je npr. v medijih prijelo ime “domnevni kralj tihotapcev”, Andreja Hartmana¹⁸ pa “vodja gorenjske heroinske naveze”. Od razvpitosti primera je odvisno, kako dolgo bo zanimiv za javnost in medije, pogosto pa zgodbe celo že po tednu dni ali mesecu preprosto izginejo iz časopisnih vrstic in s televizijskih ekranov. Res je tudi, da novinarji pogosto želijo določeni zgodbi slediti do konca, a je to praktično nemogoče. Primer so odločitve višjega ali vrhovnega sodišča, ki pogosto ne pridejo do novinarjev, saj ni sistematičnega obveščanja.

Kot ugotavlja Tekavc (2001: 25), je razlog, zakaj takšne kriminalne zgodbe po začetni odmevnosti preprosto izginejo, tudi v tem, da se odvijajo prepočasi, da bi bile medijsko zanimive. Tako je lahko, kot navaja, v nekem trenutku informacija dneva, da je J. B. iz Male vasi poneveril 100 tisoč nemških mark, pozneje pa mediji, ne glede na razplet, izgubijo zanimanje zanjo. “Čeprav J. B. ne bo nikdar niti obdolžen, kaj šele obsojen, tega dejstva medijsko ne bo. S

¹⁵ Televizijski prispevek je treba zmontirati, iz vsega materiala, ki ga posname novinar, je treba oblikovati npr. dveminutni prispevek.

¹⁶ Policija takšne informacije pogosto posreduje na tiskovnih konferencah; npr. ujeli smo največjo kriminalno združbo preprodajalcev ukradenih avtomobilov.

¹⁷ Josip Lončarič je obtožen tihotapljenja ilegalnih prebežnikov, bil naj bi vodja kriminalne združbe, ki se je ukvarjala s tihotapstvom.

¹⁸ Andrej Hartman je bil obsojen na 15 let zapore zaradi tihotapljenja drog.

stališča javnosti bo J. B. za vedno ostal nekdo, ki je bil osumljen poneverbe 100.000 DEM.” (prav tam) Torej bo v očeh javnosti vedno ostal nek kriminallec.

Načeloma je samoiniciativnosti novinarja oziroma medijske hiše prepuščeno, kako daleč bo šla z brskanjem o podrobnostih kriminalne združbe. Če je bil uspeh policije res velik, bodo običajno še isti večer v vseh nacionalnih elektronskih medijih razkrita imena in priimki osumljenih ter podatki o tem, kje živijo in s čim se ukvarjajo. Medijske hiše se pod pritiskom konkurenčnosti zavestno odločajo za kršitve, čeprav bo marsikdo pod krinko domnevne etičnosti to zanikal. Uredniki dnevnoinformativnih oddaj pa na jutranjih redakcijskih sestankih pregledujejo podatke o gledanosti in novinarje sprašujejo: “Zakaj nismo tudi mi razkrinkali kriminalne združbe?”¹⁹ Pomembno je biti prvi. Na medijskem trgu pogosto vlada prava bitka za to, kdo se bo prvi dokopal do imena vpletene osebe in ga objavil. V primeru javnih oseb je drznost novinarjev še večja. In ravno ta ažurnost lahko prav tako privede do kršenja osnovnih človekovih pravic. Kot ugotavlja Tekavc (2001: 25), hitrost poročanja velikokrat pripelje do napačne uporabe pravne terminologije. Največje napake običajno delajo novinarji, ki niso specializirani za področje kriminala. Osumljence tako proglašajo za obtožence oziroma jih preprosto razglasijo za krivce.

Še bolj kot za besedilo v časopisu (če bralcu kaj ni povsem jasno, se lahko vrne nazaj in prebere še enkrat) je razumljivost nujna za televizijsko poročilo. Pri poročanju o kriminalu se novinar sooči tudi z zapletenimi pravnimi izrazi, ki jih ljudje ne razumejo. Če je le mogoče, se takšnim formulacijam izogibamo, predvsem pa prispevkov ne pišemo v t. i. policijskem jeziku.²⁰

¹⁹ Novinarji in uredniki imajo vsako jutro redakcijski sestanek, na katerem analizirajo informativno oddajo preteklega dne in se dogovarjajo o podrobnostih oddaje tekočega dne, npr. kdo bo delal kateri prispevek.

4.1. Poročanje v predkazenskem postopku

Omenili smo že, kako naj bi novinarji poročal na posameznih stopnjah kazenskega postopka. Pri tem se soočajo s številnimi ovirami, zaradi katerih se morajo znajti po svoje. Kot določa tudi Zakon o medijih (2001), lahko državni organi novinarjem odrečejo dajanje informacij, "če bi to škodilo sodnemu in predkazenskem postopku". Tudi v vsakodnevni novinarski praksi je to glavni argument policije in tožilstva, zakaj ne posredujejo določenih informacij. Najbolj pogost odgovor je: *"V interesu preiskave vam, žal, več ne moremo povedati."*

Razlog, da organi pregona ne razkrivajo določenih informacij, naj bi bil v varovanju osebnega dostojanstva tistega, zoper katerega teče kazenski ali predkazenski postopek, meni Ferlinc (1997). A prej bi lahko trdili, da je pogosto ravno nasprotno. Zavedati se moramo, da ravno v predkazenskem postopku nad delom organov pregona ni nadzora, ker tudi ni vpogleda. Kar pomeni, da ravno v tej fazi postopka lahko prihaja do grobih kršitev človekovih pravic – ravnanje policije je v nekaterih primerih na meji zakonitega.²¹ Kot smo omenili, imajo novinarji bistveno manj informacij o osumljencu, kot jih imajo, ko zadeva pride na sodišče in je načeloma javna. Najbolj pogoste informacije so tiste, ki jih novinar dobi od policije. Takšne informacije pa so zelo skope in pogosto neobjavljive. Policijska poročila, ki jih novinarji dobivajo vsakodnevno, so približno takšna:

32-letni M. K. iz okolice Domžal je s strani 54-letnega J. Ž. iz Ljubljane najprej dobil udarec v desni predel glave, nato pa je slednji nanj tudi streljal. Omenjeni je dne 3. 12. pozno popoldan tudi podlegel poškodbam.

Televizijski novinar informacij v takšni obliki skoraj gotovo ne bi objavil (časopisni novinarji pogosto objavljajo inicialke). Prvič zato, ker začetnice gledalcu ne povedo popolnoma nič, policijski jezik pa je, kot smo že omenili,

²⁰ Gre za formulacije, ki jih uporablja policija; npr. M. K. je bil s strani M. Ž. večkrat napaden. Za t. i. policijski jezik je značilna npr. dosledna uporaba inicialk ter izjemno okoren jezik z uporabo pasivnih stavkov.

zelo okoren. Če bi že poročal o osebah, ki jih imensko ne pozna, bi na primer dejal:

32-letni Domžalčan je udaril omenjenega Ljubljana, nato pa nanj tudi streljal. Ljubljana je zaradi hudih poškodb kasneje umrl.

Za policijo je vprašanje razkrivanja identitete v takšnih primerih, kot običajno poudarjajo, jasno. Predstavniki Ministrstva za notranje zadeve Marjan Pogačnik²² je na okrogli mizi o poročanju s sodišč izpostavil, da policija skuša v vsakem konkretnem primeru pravico do zasebnosti varovati tako, da ne razkrije identitete osumljenca. Vendar dodaja: "Potem pa je stvar novinarjev, kako daleč bodo šli v svoji raziskovalni žilici." (prav tam) Pravila torej le niso tako določena, kot se zdi na prvi pogled.

V predkazenskem postopku je za novinarja pomemben že dogodek sam, torej kaznivo dejanje, do ustreznih podatkov pa mora priti v čim krajšem času. Dostop do informacij je v času policijske preiskave oziroma zbiranja obvestil omejen tudi zato, da ne bi prišlo do medijskega sojenja. Z omejenim dostopom do informacij naj bi bila zaščitena zasebnost določenih posameznikov v občutljivih zadevah (primer posilstva ali mladoletniškega prestopništva), s tem naj bi se tudi ohranila poštenost sodstva in zaščitila domneva nedolžnosti. Številne države so zato sprejele zelo restriktivne določbe, ki urejajo poročanje v predkazenskem postopku. V Franciji npr. različni dokumenti, povezani s postopki, ne smejo biti objavljeni vse dokler niso predstavljeni na sodišču.

Kdaj osebo, ki je osumljena kaznivega dejanja, pokazati s sliko in jo imenovati, se v posameznih medijskih hišah odločajo sproti. Načeloma novinarji presojujejo med interesom javnosti in tem, ali gre za osebo, ki je javnosti poznana. Kadar gre za javne osebe, ima javnost pravico tudi do informacij iz njihovega zasebnega življenja. V primeru nekdanjega državnega sekretarja na

²¹ Znani so številni očitki, da policisti storijo marsikaj, da bi od osumljenca dobili ustrezne informacije. Tudi v javnosti so poznani primeri, ko je policist, zato, da je od osumljenega izsilil izjavo, uporabil fizično silo.

²² Okrogla miza o poročanju s sodišč, Bilten Sindikata novinarjev Slovenije na spletni strani: www.vir.si/sindikati/sns/tekst/1998/bilten-okt-98.shtml#1, dne 5. 1. 2003.

gospodarskem ministrstvu Borisa Šuštarja²³ je televizijska slika pokazala vse, od njegove žene do hiše staršev. Vse medijske hiše brez izjeme so se tudi odločile, da že takoj ob aretaciji novembra 2000 razkrijejo njegovo identiteto. Po Beštrovih besedah POP TV pri prvih informacijah, torej podanih kazenskih ovadbah, v prispevkih kaže obraze osumljencev, če gre za ljudi znane širši javnosti. "Prav tako je s hišami, objekti, ki so neposredno vezani na storjena kazniva dejanja. Pri tem vedno poskušamo dobiti tudi izjavo osumljencev ali vsaj njihovih zagovornikov in ne zgolj objavljati policijske izjave". Vendar bi bila zagotovo potrebna neka enotna merila med vsemi novinarji o tem, kako ravnati v takšnih primerih. Novinarji in uredniki se preveč pogosto sklicujejo na interes javnosti. Posegajo v zasebnost ljudi, za katere javnost ni še nikdar slišala, saj odtehta senzacionalistična zgodba. Gre npr. za okrutne morilce, posiljevalce itn. Javnost z objavo imen in priimkov teh oseb ter umazanih podrobnosti zgodbe nima nikakršne koristi; zaradi tega ni nič bolje obveščena, res pa je, da so takšne zgodbe izjemno gledljive.

Zgovoren je paradoks, v katerega se v predkazenskem postopku policija pogosto zaplete sama. Ko npr. iščejo osumljenega roparja novinarjem posredujejo sliko ali fotorobota. Včasih gredo celo tako daleč, da zraven dodajo še, da je na sliki M. K. iz Medvod. Celo vrhovna tožilka Barbara Brezigar²⁴ je prepričana, da so dileme pri začetnicah oziroma imenih včasih prav smešne, npr. ko se govori, da je zoper konkretnega ministra ali direktorja podana kazenska ovadba in so zraven kratice. "To ni varovanje osebnih podatkov. Objava imen ob korektnem podajanju informacij in poročanju ni problematična in ne pomeni zanikanja načela domneve nedolžnosti. Še posebej v zadevah, ki jih javnost pozna," meni Brezigarjeva. (prav tam) Kaj pa je korektno podajanje informacij? Največ korektnih informacij o nekem primeru ima sodišče, saj razpolaga s podatki vseh vpletenih strani. Novinarjeve informacije pa so vedno omejene. Obenem bi se moral zavedati, da mu tako obtoženi, odvetnik kot

²³ Boris Šuštar je bil na prvostopenjskem sodišču zaradi jemanja podkupnine obsojen na triletno zaporno kazen in 7 milijonov tolarjev denarne kazni. Višje sodišče je sodbo razveljavilo. Šuštar čaka na ponovno sojenje na okrajnem sodišču v Ljubljani.

²⁴ Okrogla miza o poročanju s sodišč, Bilten Sindikata novinarjev Slovenije na spletni strani: www.vir.si/sindikati/sns/tekst/1998/bilten-okt-98.shtml#1, dne 1. 2. 2003.

tožilec podajajo informacije, ki so v korist njim samim oziroma ustreznem izidu na sodišču.

4.2. Poročanje s sodišč

Pri poročanju s sodišč se (ne)razkrivanje identitete izkaže za najbolj težavno. Kot ugotavlja Volčičeva (2001: 38), bi bilo, glede na to da so obravnave na sodiščih javne, nesmiselno osebo pokazati in ob tem navajati le začetnice njenega imena in priimka. "Važno je /.../ da v prispevku povemo, da naj bi ta oseba domnevno nekaj naredila." (prav tam) Večina sodnih postopkov je deležna zelo malo medijske pozornosti, če sploh. Mediji večinoma spremljajo obravnave, za katere vedo, da bodo v javnosti zbudile zanimanje. Ker se sojenje ponavadi zavleče, novinarji tudi ne spremljajo vsake obravnave, temveč le tiste najbolj zanimive. Kot smo že omenili, so prav detajli televizijskega poročila tisti, ki dajo zgodbi piko na i. Za časopisnega novinarja, ki poroča s sodišča, je dovolj tisto, kar sliši v sodni dvorani. Ker je snemanje v sodni palači omejeno, ima televizijski novinar s pripravo prispevka več težav.

Kot določa Ustava RS (1999: 16), so sodne obravnave načeloma javne, javno se izrekajo tudi sodbe. Izjema so npr. sojenja mladoletnikom ali sojenja, pri katerih je poudarjen intimni značaj. Novinarji najbolj pogosto poročajo o zadevah na kazenskem oddelku sodišča, ko gre za najhujša kazniva dejanja. Za javnost so zanimive tudi odškodninske in premoženjske tožbe, vendar slikovno in zvočno snemanje v teh primerih ni dovoljeno.

Sodni red (2000) navaja, da v sodnih zgradbah niso dovoljena slikovna, zvočna ali slikovno-zvočna snemanja, razen na tiskovnih konferencah in v primerih, določenih v zakonu. Izjemoma lahko slikovno snemanje za posamezno glavno obravnavo v kazenski zadevi (nikakor pa ne v pravnem postopku²⁵) dovoli predsednik vrhovnega sodišča. Vendar lahko predsednik tudi to snemanje omeji na začetek glavne obravnave ali na razglasitev sodbe v posamezni kazenski

²⁵ V pravnem postopku se npr. odloča o sporih iz osebnih in družinskih razmerij ter o sporih iz premoženjskih in drugih civilnopravnih razmerij fizičnih in pravnih oseb.

zadevi in uporabo slikovnega materiala ali posnetkov z glavne obravnave omeji le na enkratno objavo oziroma predvajanje v javnih glasilih v zvezi z informacijo, ki jo javna glasila posredujejo javnosti v tej kazenski zadevi. Za slikovno snemanje sodnika oziroma članov senata je potrebno njihovo soglasje. Kljub takemu dovoljenju pa sodnik dopusti snemanje le kolikor je to potrebno za pravilno obveščanje javnosti.

Novinarji so zaradi omejenosti snemanja na sodiščih prepuščeni lastni iznajdljivosti. Pogosta praksa je, da novinar nekaj minut pred obravnavo počaka pred sodniško zgradbo in obtoženega posname, ko pride oziroma ga privedejo na sodišče, saj snemanje ni dovoljeno niti na hodnikih sodišča. Enako stori po koncu obravnave, ko od obtoženca oziroma drugih vpletenih skuša dobiti izjavo.

Javnost si na osnovi medijskih sporočil oblikuje predstavo o določenem sodnem procesu, kot tudi o samem obtožencu. Televizijsko poročilo lahko s posebnimi novinarskimi prijemi²⁶ osumljenca javnosti prikaže kot krivca. Primer je privedba obdolženca na sodišče. Repanšek (2001: 22) meni, da javnost obdolženca, obkroženega s policisti in varnostniki, vkljenjenega v lisice, lahko sprejme že kakor krivca očitane kaznivega dejanja. Novinar mora zato v vsakem posameznem primeru presoditi, kako zaščititi pravice obdolženca. Povprečni državljani s sodiščem načeloma nimajo veliko opravka, zato ima sodna palača zanje ponavadi negativen prizvok. Televizijska slika obtoženega na sodišču lahko zato že pomeni nekakšno predsodbo.

5. STIGMATIZACIJA

Medijsko sojenje, kot smo omenili, pomeni prejudiciranje krivde, torej kršenje ustavno zagotovljenih pravic. Kot meni generalna državna tožilka Zdenka Cerar,²⁷ o medijskem sojenju govorimo takrat, kadar predstavniki medijev o določeni kazenski ali pravdni zadevi zelo transparentno izražajo svoje mnenje oziroma dajejo vnaprejšnje sodbe. Cerarjeva izpostavlja primer pretepenega

²⁶ Kot smo že omenili, z montažo lahko poudarimo ali zakrijemo določene segmente zgodbe.

²⁷ Pogovor z generalno državno tožilko Zdenko Cerar, 4. 9. 2002.

Večerovega novinarja Mira Petka, ko so se v medijih pojavila določena imena možnih storilcev. "Sto ljudi in več je bilo izprašanih, vsak je dal en določen podatek /.../ ne vedo (novinarji - op. M. Ž.), kam zadeva kaže. To je vse medijsko sojenje, ker navajajo neka določena imena." (prav tam)

Poročanje o kriminaliteti in sodstvu se vselej giblje med pravico do informiranja ter pravico do osebne nedotakljivosti in zasebnosti. Novinarji v odmevnih zadevah poročajo od aretacije osumljenca do konca sodnega postopka. Kot ugotavlja Repanšek (2001: 22), so novinarji oblikovali neko "predstavo javnosti o poteku (pred)kazenskega procesa, z vsemi obremenilnimi in razbremenilnimi dokazi, pričami in drugim, kar spada v sodne postopke". Javnost si na osnovi medijskih sporočil oblikuje neko predstavo o samem procesu, kot tudi o samem osumljencu oziroma obdolžencu.

"Sredstva javnega obveščanja predstavljajo važno sredstvo pri oblikovanju javnega mnenja, vplivanju na mišljenje ljudi, utrjevanju konvencionalnih vrednot, ustvarjanju protikriminalnega razpoloženja, izvajanju neformalnega nadzorstva, obveščanju o kriminaliteti, odvracanju in prepričevanju in nenazadnje tudi pri odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj." (Pečar 1988: 123)

Medijska obsodba je lahko hujša od tiste, ki jo izreče sodišče. Predvsem ožji krog ljudi, kot je družina ali sodelavci obtoženega, lahko zaradi medijske izpostavljenosti trpijo prav tako kot obtoženi. Pomenljivo razlago ponuja Tekavc (2001), ki meni, da je s stališča splošne varnosti verjetno res dobro vedeti, kdo je preprodajalec drog, posiljevalec, pedofil ali morilec. Vendar pa, kot dodaja, "te označbe obtoženim preprečujejo, da bi se lahko znova kadar koli socializirali v okolju. To velja tudi za obsojence, za katere je sodišče ugotovilo krivdo s pravnomočno sodbo – sami naj bi bili krivi za takšno etiketo in naj zato tudi trpijo posledice svojih dejanj".

Pogorevc meni, da lahko novinarji s poročanjem o določeni zadevi že v predkazenskem postopku močno škodijo osumljencu. "Predvsem gre to v škodo dobrega imena, torej ustavno zagotovljene pravice do dobrega imena v tem smislu, da ima ta, ki je v medijih že zapisan kot storilec kaznivega dejanja,

posledice v svojem okolju, v svojem podjetju, pri svojem delu itn. To se pogosto dogaja.” Vprašanje pa je, kako je takšno škodo, ki naj bi jo povzročili mediji, mogoče objektivno oceniti. Gre bolj za to, da je nekdo očrnjen kot moralni lik, kar lahko s pridom uporabi tudi v morebitni tožbi proti novinarju. Domnevno prizadeti lahko na sodišču povečuje svoje duševne bolečine, ki naj bi jih utrpel zaradi škodljivega pisanja. Objektivno pa je takšno škodo zelo težko dokazati. Cerarjeva je prav tako prepričana, da je lahko moralna sodba hujša od tiste na sodišču. “Lahko si očrnjen tudi kot moralni lik, ni nujno, da gre ravno za kaznivo dejanje. Tudi to je za človeka lahko zelo boleče.” Tudi Čeferin²⁸ meni, da je medijska obsodba v mnogih primerih lahko hujša od sodne. “Predvsem je medijska obsodba takojšnja po dejanju, sodna je lahko čez deset let, ko se stvari že pozabijo. To, kar preberejo sorodniki, sodelavci, otroci o svojih starših /.../ to je katastrofa.”

Nekateri avtorji pa so vendarle prepričani, da je moč novinarjev precenjena. Urednik Večera Milan Predan²⁹ meni: “O koliko stvareh smo pisali, o koliko aferah, a če pogledamo nazaj, kaj se je zaradi tega zgodilo, ugotovimo, da je pravzaprav zelo malokdaj imelo naše pisanje uničujoče učinke za tistega, ki si mu celo dokazal, da je nekaj naredil narobe.” Kot dodaja, ravno v tožbah proti novinarjem na sodnih obravnavah tisti, ki je bil prizadet zaradi nekega pisanja, zelo povečuje svoje bolečine. Vendar po njegovem mnenju prizadeti, ko naj bi na sodišču navedel neke otipljive posledice, ki naj bi jih utrpel zaradi novinarskega pisanja, ne more povedati ničesar. Vprašanje je, kako lahko na sodišču oseba sploh dokaže takšne posledice; to je skorajda nemogoče.

Zanimiv primer navaja Čeferin: primer domnevnega tihotapca ljudi Lončariča. “Če pogledamo na začetek, na tiskovno konferenco policije in tožilstva in začetno poročanje medijev, je bil Lončarič najbolj zavržen človek, kriminallec vsega sveta.” Čeferin meni, da je bil Lončarič prestavljen kot skrajno negativna osebnost, vendar je obrambi s sistematičnim predstavljanjem zadeve medijem uspelo počasi spremeniti Lončaričevo podobo v javnosti. Primer Lončarič se je

²⁸ Intervju z odvetnikom Petrom Čeferinom, dne 10. 1. 2003.

²⁹ Okrogla miza o poročanju s sodišč, Bilten Sindikata novinarjev Slovenije na spletni strani: <http://www.vir.si/sindikati/sns/tekst/1998/bilten-okt-98.shtml#1>, dne 1. 2. 2003.

po številnih peripetijah na sodišču, dvakrat je moralo posredovati celo ustavno sodišče, znašel v slepi ulici. Potem ko je bila predsednica senata imenovana za višjo sodnico, so primer dodelili drugemu sodniku, kar pomeni, da se bo moralo sojenje ponovno začeti. Kot je prepričan Čeferin, so mediji Lončariča začeli prikazovati celo z nekakšnimi simpatijami, kar ima po njegovem mnenju vpliv tudi na sojenje. Na tej stopnji procesa je torej nemogoče trditi, kaj šele dokazati, da je imelo medijsko poročanje zanj negativne učinke.

6. VPLIVI NA KAZENSKI POSTOPEK

6.1. Predkazenski postopek

Novinar lahko s poročanjem o določeni kazenski zadevi, tudi nevede, spreobrne običajni tok policijske in tožilske preiskave, zbiranje dokazov in drugih informacij o kaznivem dejanju. Domače literature o tem nismo zasledili, vendar tudi vsakdanja novinarska praksa kaže, da se policija pogosto pritožuje nad prevelikim pritiskom medijev. Pogorevc meni, da lahko novinarji škodujejo preiskavi že z objavljanjem nekaterih dejstev, ki jih pridobijo iz svojih virov in za katere policija ne želi, da se objavijo, ker bi lahko škodovala preiskavi. Kot primer navaja testiranje s poligrafom.

“Preden osumljenca privedemo pred poligraf, je pogoj, da o nekaterih zadevah ni prej seznanjen. Če nasprotno on (osumljeni – op. M. Ž.) neka dejstva prebere v časopisu, poligrafa več ne moremo opraviti. Poligraf pa je indic, ki kaže na to, ali gre preiskava v pravo smer ali ne gre v pravo smer.” (prav tam)

Pogorevc ugotavlja, da je problematično tudi medijsko razkrivanje podrobnosti, na primer to, da policija nekemu prisluškuje. Novinar pridobi določeno informacijo in jo objavi. Kot pravi, je takšna objava jasno opozorilo tistemu, ki mu prisluškujejo. Kar v praksi pomeni, da tudi ta policijski ukrep zaradi medijskega poročanja o določni zadevi ni več primeren.

Medijska izpostavljenost primera lahko, kot navajajo v policiji, v predkazenskem postopku vpliva tudi na:

- hitrost reševanja določenega primera, rešuje se lahko prioriteto in
- intenzivnost preiskovanja določenega primera (primeru posvetijo več pozornosti).

Intenzivnost reševanja določenega primera zaradi medijskih pritiskov navaja tudi Cerarjeva, hitrost reševanja pa pomeni večjo možnost procesnih napak. Generalna državna tožilka kot primer negativnega vpliva medijev na postopek omenja vpliv na potencialne očitvidce, pa tudi priče. "Če je neka zadeva zelo popularizirana ali kritično obravnavana, potem se potencialni očitvidci navadno držijo nazaj. Če je zadeva bolj diskretna, potem imajo več poguma in dajo svoje znanje na razpolago." Kar laično pomeni, da v konkretni kazenski zadevi določeni dokazi zaradi medijske izpostavljenosti nikoli ne pridejo na dan.

Kot trdi Pogorevc, medijski pritiski ne morejo vplivati na ugotavljanje objektivne resnice; torej na to, ali je nekdo kriv ali ne. Dodaja, da ne pozna primera, ko bi bil rezultat policijske preiskave takšen, kot je, le zato, da bi ustregel pričakovanju medijev. Seveda je empirično nemogoče ugotoviti, ali so določene policijske aretacije neposredna posledica medijskih pritiskov. Organi pregona na to vprašanje odgovarjajo z jasnim ne. Čeferin je nasprotno prepričan, da je mnogo aretacij posledica časopisnih člankov ali vesti. Javnost po njegovem mnenju namreč pritiska na policijo, kaj čakate, zakaj nič ne ukrenete – in policija mora ukrepati. Sodnik, ki je želel ostati anonimen³⁰, dopušča možnost, da preiskovalni sodnik zoper nekoga odredi pripor tudi zato, ker je primer v javnosti zelo odmeven.

Mužič (1992) navaja, da pri delu policije in novinarjev pogosto prihaja do "kratkega stika". Pritisk sedme sile je prav v predkazenskem postopku izjemno velik, novinarji želijo od policije dobiti čim več in biti na kraju zločina še pred policijo. Ko govori o kodeksu odnosov med novinarji in policisti navaja, da ima policija od uredništev pravico zahtevati, da ne objavijo določenih dejstev, ki bi

³⁰ Z njim smo se pogovarjali januarja 2003, a je želel ostati anonimen, prav tako ni želel, da pogovor dokumentiramo.

lahko škodovala nadaljnjemu poteku raziskave. Znani so primeri iz tujine, ko novinarji po posvetovanju z organi pregona oziroma bolj po njihovem ukazu določenih informacij ne objavijo, da ne bi škodili interesu preiskave.

Opuščanje pregona v medijih in v javnosti prav tako pogosto sproža negativne odzive. Če npr. policija razkrije, da je ujela nekega kriminalca, tožilstvo pa v rokah nima dovolj dokazov za pregon, se javnost sprašuje, zakaj tožilstvo ne ukrepa – ter meni, da se tožilstvo mora odzvati. Čeferin ob tem opozarja na “bombastične” tiskovne konference policije in tožilstva. Pri tem navaja primer gorenjske heroinske naveze. Kot pravi, je policija zaradi lastne samopromocije sklicala tiskovno konferenco, na kateri so izjavili, da so odkrili največjo tolpo, v primeru Josipa Lončariča pa največjega tihotapca ljudi na svetu, čeprav medtem ko je bil v priporu, pojasnjuje Čeferin, ilegalne migracije niso upadle niti za odstotek. “Mediji to zapišejo brez neke distance, ker je to pač poročilo s tiskovne konference. Evidentno je, da ni preiskovalnega sodnika, ki ob taki odmevnosti ne bi odredil pripora.” Po Čeferinovih besedah medijska izpostavljenost primera zagotovo pospeši hitrost postopka, saj se javnost sprašuje, zakaj organi pregona ne ukrepajo pravočasno.

Celo nekateri poslanci³¹ so prepričani, da bi morala policija počakati s takšnimi tiskovnimi konferencami, saj javnost pričakuje, da se bo iz velikih primerov tudi kaj izcimilo. Odvetnik Jelenič Novak³² trdi, da policija in tožilstvo v zadnjih letih sama sprožata medijsko odmevne zadeve, kar pomeni, da sama spodbujata tudi medijsko pozornost. Šorli³³ prav tako opozarja na policijsko razkrivanje podatkov. “Če pride v odmevnih zadevah do policijskega razkritja nekega hudega odmevnega kaznivega dejanja, se hočeš nočeš včasih dogodi tudi tisto, čemur pravimo medijsko sojenje.” Ko zadeva pride na sodišče in za obsodbo ni dovolj dokazov, začne javnost dvomiti o učinkovitosti sodišča.

³¹ Poslanec Maksimiljan Lavrinc v oddaji Trenja na POP TV, 6. 2. 2003.

³² Marko Jelenič Novak v oddaji Aktualno na TV Slovenija, 18. 6. 2002.

³³ Marko Šorli, podpredsednik Vrhovnega sodišča v oddaji Aktualno na TV Slovenija, 18. 6. 2002.

6.2. Neodvisnost sodstva

Neodvisno sodstvo je neločljiv del demokratične družbe, ena izmed najpomembnejših nalog neodvisnega sodstva pa, da zagotovi ustavno zagotovljeno pravico do poštenega sojenja. Tudi Zakon o sodniški službi (1994: 3) določa, da se mora sodnik "vselej vesti tako, da varuje nepristranskost in neodvisnost sojenja, sodniški ugled in samostojnost sodne oblasti".

V javnosti se sodnik ne sme vnaprej izražati o pravnih in dejanskih vprašanjih, ki so predmet zadeve, o kateri še ni pravnomočno odločeno, oziroma zadeve, v kateri je vloženo izredno pravno sredstvo. Za razliko od predkazenskega postopka naj bi bilo jamstvo poštenega sodstva prav odprtost oziroma dostopnost javnosti. Poročanje medijev o sodnih postopkih naj bi na eni strani služilo informiranju javnosti o aktualnih zadevah, na drugi naj bi bili mediji sredstvo nadzora. Kot četrta veja oblasti naj bi s svojim poročanjem v imenu javnosti nadzirali delo drugih treh oblasti, torej tudi sodišč. Zagotovo je pomembno, da mediji obveščajo javnost o sodnih primerih. Vendar lahko poročanje o kazenskih zadevah ogrozi pravico stranke³⁴ do poštenega sojenja, pod vplivom medijskih informacij so lahko priče, porotniki, sodniki in seveda javnost (Rishmawi 1995: 8).

6.2.1. Primer O. J. Simpson

Za enega najbolj razvitih primerov medijskega sojenja velja primer nogometnega zvezdnika in filmskega igralca O. J. Simpsona. Primer je imel vse, kar se prodaja v medijih: umor, seks, slavne osebnosti, rasne predsodke in zaroto. 12. junija 1994 je losangeleška policija v predmestju Brentwooda našla mrtvo nekdanjo Simpsonovo ženo Nicole Brown Simpson in njenega prijatelja. O. J. je takoj postal glavni osumljenec. Njegov alibi v času umora je bil šibek, dokazi, ki jih je policija našla na kraju zločina ter na njegovem domu, so namigovali na njegovo krivdo. Odločilno vlogo v procesu proti O. J. Simpsonu je

³⁴ Izraz stranka se pogosto uporablja v kazenskih in civilnih zadevah: gre za stranko v postopku. Odvetnik zagovarja interese svoje stranke oziroma klienta.

odigrala televizija s prenosi v živo. Sojenje za dvojni umor se je spreobrnilo v limonado, ljudje so proces doživljali kot zabavo.

Ko je primer prišel na sodišče, je predsedujoči sodnik Lance Ito sprejel, kot se je izkazalo kasneje, usodno odločitev, saj je pristal na to, da lahko televizija vse obravnave prenaša v živo. Prav v ameriški zgodovini so se v preteklosti pojavljale številne dileme o tem, ali kameram dovoliti vstop v sodno dvorano. Nekatera sodišča še danes ne dovolijo niti fotografiranja, edina slika, ki jo vidi javnost, je slika risarjev, ki rišejo glavne akterje in dogajanje v sodni dvorani. Sojenje O. J. Simpsonu pa je spremljalo več kot 2000 novinarjev. Kako vroča je bila zgodba, pove stavek znamenitega voditelja CNN Larryja Kinga, da bi, če bi bili dogovorjeni za intervju z Bogom in bi bil na voljo tudi O. J. Simpson, Boga prestavili na drug termin.

Odločitev o prisotnosti kamer v dvorani sta v primeru O. J. Simpsona z odobravanjem sprejela tako tožilstvo kot obramba. Upali so, da se bodo z živimi prenosi izognili senzacionalistični interpretaciji dogodkov. Javnost naj bi imela tako možnost, da dejansko vidi, kaj se bo dogajalo v sodni dvorani, sojenje naj bi bilo bolj pošteno in javno (Cohen 2000: 117). Porotnike so v času sojenja osamili v nekem hotelu, vendar so informacije o razvpitem primeru vseeno lahko prišle do njih. Razvpiti proces se je na presenečenje večine vlekel dlje kot so pričakovali. Za skoraj leto dni je primer O. J. Simpson preplaval ameriško televizijo, občinstvo je hotelo vedno več. Časniki niso mogli konkurirati televiziji, tabloide pa je reševalo to, da so bili za ekskluzivne senzacionalistične zgodbe pripravljeni mastno plačevati. Vpliv medijev je bil izjemno velik in neposreden. Še pred začetkom sojenja, kot tudi med njim, so nekatere priče svoje osebne zgodbe preprosto prodale tabloidnemu tisku. Brž ko se je izvedelo, da so posamezniku za zgodbo plačali, ta kot priča ni bil več verodostojen, tako ga sodišče na pričevanje sploh ni povabilo. Znan je primer Jill Shively, ki je, kot je izjavila, O. J. Simpsona videla v neposredni bližini Nicolinega stanovanja, ko se je skoraj zaletel v neko vozilo. A Shivelyjeva ni nikdar pričala pred poroto, saj je svojo zgodbo prodala časniku, s čimer je bila omajana njena verodostojnost. Zaradi podobnih primerov mnogih prič niso mogli poklicati na sojenje.

Po devetih mesecih medijske razvpatosti je bila sodba za del javnosti pravi šok. Simpsona so oprostili krivde. Več kot 90 odstotkov televizijskega občinstva ali v številkah 142 milijonov ljudi je po televizijskih ekranih in radiu spremljajo izrek sodbe. Vendar sta že mnogo prej, preden je porota razglasila sodbo, ameriška in svetovna javnost sprejeli svojo sodbo o krivdi oziroma nedolžnosti O. J. Simpsona. Predvsem belopolta javnost je bila nad rabsodbo zgrožena in ogorčena (Rishmawi 1995: 7).

Leta 1996 je sledila še civilna tožba proti O. J. Simponu, ki so jo sprožile družine žrtev. Medijska odmevnost primera je bila v primerjavi s prejšnjim sojenjem zanemarljiva, sodnik je prisotnost kamer močno omejil. V tem sojenju je porota Simpsona spoznala za krivega. Popolnoma drugačno sodbo od prejšnjega procesa so si poznavalci različno razlagali. V novem sojenju so predočili nove dokaze, pričevanje Simpsona je bilo slabo. Kot enega od razlogov so navajali tudi dejstvo, da je imel sodnik veliko več nadzora nad sojenjem in ni dovolil, da bi bil proces obremenjen z zunanjimi informacijami.

6.2.2. Vpliv na porotnike in sodnike

Kot navaja Rishmawijeva (1995: 22), poročanje o kazenski zadevi lahko prikrije, poudari ali izkrivi določena dejstva. V javnosti se lahko pojavijo informacije, ki na sodišču niso dopustne. Občinstvo si zato na osnovi medijskih informacij ustvari sodbo, ki se lahko od tiste, ki jo sprejmejo na sodišču, popolnoma razlikuje.

Nekatere tuje študije se ukvarjajo z vprašanjem, kako poročanje o določenem kaznivem dejanju in (domnevnih) krivcih vpliva na stališča in predsodke porotnikov³⁵, oziroma na njihovo sposobnost, da bi se, če bi o tem primeru morali odločati, izrekli nepristransko in pošteno. Porotniki so lahko izpostavljeni informacijam, ki, kot smo omenili, na sodišču nimajo veljave, pa tudi velikim pričakovanjem javnosti; v smislu tega kriminalca morate obsoditi. Tudi sodniki

³⁵ Ob tem naj opozorimo, da je potrebno ločiti med našim pravosodnim sistem ter ameriškim, ki ga pogosto navajamo kot primer. Vlogo ameriških porotnikov, ki odločajo o krivdi obtoženega, je treba ločiti od sodnih senatov pri nas (senat lahko npr. sestavlja en sodnik ter dva sodnika porotnika).

so lahko pod vplivom medijskega poročanja in pričakovanj. V najbolj skrajnih primerih sodišče ni sposobno odločiti pošteno (Ogloff in Vidmar 1994: 510). V nekaterih ameriških državah zato še vedno velja popolna osamitev porotnikov od medijskega poročanja. Do razsodbe tako niso izpostavljeni intenzivnemu medijskemu propagiranju določenega primera.

Nekatere študije (prav tam) so obenem empirično pokazale, da so posamezniki, ki so bili izpostavljeni predhodnemu poročanju medijev o določenem kaznivem dejanju, bolj nagnjeni k mnenju, da je obtoženi kriv. Razlog naj bi bil v tem, da prispevki prikazujejo podrobnosti kriminalnega dejanja ali aretacije, ne omenjajo pa npr. olajševalnih okoliščin, ki bi bile v prid obrambi. Večina informacij se je nanašala na policijska poročila ali obtožnice. Kot še ugotavljata Ogloff in Vidmar, pretehta tudi to, da v novicah prevladuje "velik" kriminal, kar pomeni, da javnosti ne zanimajo več obrobne kriminalne zgodbe (npr. da je nekdo oropal bencinsko črpalko za 200 tisoč dolarjev). Najbolj pogosto novinarji poročajo o kriminalnih zgodbah, ki so še posebej škandalozne oziroma šokantne.

Porotniki se v večini primerov naj sploh ne bi zavedali, da so že pred začetkom sojenja pristranski, torej opredeljeni za eno ali drugo stran. Verjamejo namreč v to, da medijsko poročanje nanje ni imelo vpliva. Poročanje pa je pogosto čustveno obarvano in ima čustvene posledice, ki jih posamezniki zavestno ne zaznajo. Kot ugotavljata Simon in Eimerman (v Ogloff in Vidmar 1994: 512), porotniki, ki so imeli pristranska stališča o obtožencu umora, niso nič manj verjeli v to, da bi lahko odločali nepristransko. Tako so npr. udeleženci raziskave dajali izjemno pristranske sodbe o obtoženem (treba bi ga bilo dati na električni stol), ko pa so jih kasneje povprašali o njihovi (ne)pristranskosti so odgovorili, da bi se kot porotniki lahko odločali pošteno in nepristransko. Ob tej ugotovitvi se zastavlja pomembno vprašanje, ali bi porotniki sploh naznanili, da so zaradi medijskega poročanja pristranski. V poročanje, ki naj bi obtoženemu najbolj škodilo, sodijo razna pričanja žrtev in prič, zgodbe o kriminalni preteklosti obtoženega, izjave o njegovi osebnosti, značaju ipd.

V Kanadi so opravili eksperiment³⁶, s katerim so preverjali vpliv televizijskega in časopisnega poročanja v razvpitem primeru spolnih zlorab znotraj Cerkve. Udeležencem so pokazali najbolj nazorne in slikovite prizore pričanja žrtev v tem primeru. Potem, ko so si ogledali novinarske prispevke, so sodelujoči dobili vprašalnik, v katerem so jih povprašali o krivdi oziroma nedolžnosti obtoženih in o učinku novinarskih prispevkov nanje (na anketirane). Eksperiment je vseboval tudi natančno analizo vpliva časopisnega (posebej) in televizijskega (posebej) poročanja ter kombiniranega učinka obeh medijev. Ugotovili so, da je imelo televizijsko poročanje na oblikovanje predhodnih mnenj porotnikov večji vpliv kot poročanje tiskanih medijev, največji vpliv pa so zaznali, če so bili porotniki izpostavljeni tako televizijskemu kot časopisnemu poročanju. Anketirani, ki so za primer spolnih zlorab slišali že prej, so bolj verjeli v to, da so obtoženi duhovniki krivi. Povprašali so jih tudi o čustvenih odzivih, ki so jih imela nanje medijska sporočila. Odgovori so bili: žalost, vznemirjenje, napetost, slabost itn. Na vprašanje, kakšno kazen naj bi dobili obdolženi spolnih zlorab, če bodo spoznani za krive, so se najbolj strogo odločili tisti, ki so gledali televizijske posnetke in brali časopisne članke. Najdaljša možna kazen je bila 25 let, ta skupina pa je menila, da bi morali biti obtoženi duhovniki kaznovani z 21 leti zaporne kazni. Raziskava je nedvoumno pokazala, da medijska izpostavljenost določenega primera oziroma publiciteta vzbuja močna čustva in vpliva na stališča in prepričanje bodočih porotnikov.

Vendar številni tuji avtorji ugotavljajo, da je na področju raziskav o vplivu medijskega poročanja na določeno kazensko zadevo še mnogo nejasnosti in nedorečenosti. Eno izmed varoval, da naj bi o zadevi sodila le nepristranska porota, je, da vsakega bodočega porotnika odvetniki in sodnik izprašajo, preden ga sprejmejo. Če je porotnik že obremenjen s kakšnimi predsodki o obtoženem, ga lahko iz porote izključijo. Kot smo že omenili, pa je vprašanje, koliko se porotniki zavedajo svoje pristranskosti do obtoženega, kljub temu da trdijo, da s primerom niso obremenjeni.

V ZDA so znani primeri, ko je sodišče zaradi prevelike medijske izpostavljenosti oziroma medijskega linča sprejelo kakšnega izmed ukrepov:

³⁶ Raziskava o vplivu predsodne publicitete na porotnike.

- prenos sojenja v drugo okrožje
- odložitev sojenja za obdobje, v katerem poročanje o primeru večinoma zamre (mediji izgubijo zanimanje, saj se medtem pojavi že kakšen drug zanimiv primer)
- osamitev porotnikov od intenzivnega medijskega poročanja o konkretnem primeru, o katerem bodo morali odločiti
- poskus omejitve medijskega poročanja (cenzura določenih prispevkov, publikacij itn.)

Raziskave, ki so jih opravili v Avstraliji³⁷, nasprotno kažejo, da je znanstveno nemogoče dokazati, da medijsko poročanje vpliva na poroto oziroma da so porotniki za takšne vplive popolnoma nedovzetni. Kot ugotavljajo, gre le za tveganje vpliva, ne moremo pa tega trditi z gotovostjo. Ena izmed avstralskih raziskav je proučevala vpliv medijskega poročanja na konkretno sodbo, ki jo sprejme sodišče. Ugotovili so, da je bila sodba v 40 odstotkih analiziranih sojenj, kljub intenzivnim medijskim pritiskom, nasprotna od tiste, ki so jo pričakovali mediji. Iz tega so sklepali, da kljub morebitnemu vplivu medijev na stališča porotnikov vpliva na konkretno sodbo ni bilo. Ena izmed pomembnih ugotovitev raziskave je, da naj bi v slabih 8 odstotkih sodba temeljila bolj na pritiskih in medijski publiciteti kot na dejstvih. Argument, da je 8 odstotkov malo, je nedvomno treba potrebno postaviti ob bok dejstvu, da gre za odločanje o tem, kakšno bo v prihodnosti življenje konkretne osebe.

Če na kratko povzamemo omenjene raziskave, lahko ugotovimo, da ni mogoče izključiti vpliva medijev na kazenski postopek oziroma na tiste, ki odločajo o nadaljnji usodi posameznika v postopku. Čeprav se tega vpliva morda ne zavedajo ali o njem namenoma ne želijo govoriti, ga je vsekakor vredno upoštevati. Ob zgoraj navedenih raziskavah je nedvomno treba upoštevati, da se pravosodni sistemi razlikujejo od države do države, predvsem pa je treba razlikovati med našim in ameriškim sistemom.

³⁷ Povzetek raziskav na temo Ali na porotnike vplivajo medijska poročila?, podrobnosti na spletni strani <http://www.sentry.org/~trev.essays/essay01-2.html>, dne 13. 12. 2002.

Čeferin kot primer izjemno velikega vpliva medijev na sodišče navaja proces v Titovi Mitrovici zoper Azema Vllasija in 19 starotrških rudarjev, ki so jim pred leti sodili zaradi različnih "kontrarevolucionarnih" kaznivih dejanj. Bil je eden od zagovornikov in mu pred obravnavo niso dovolili imeti stika z njegovo stranko. Na sodnem procesu, ki je potekal kar v tovarniški hali, so bili prisotni novinarji z vsega sveta. Sredi sojenja je Čeferin, kot pravi, predsedniku sodnega sveta dejal, da svojega klienta ne more zagovarjati, saj ne ve niti, kdo je, ker mu ni bila dana možnost pogovora z njim. "Tisti trenutek so novinarji stekli iz prostora in čez pol ure so vse glavne radijske postaje poročale o tem, kaj se dogaja. Čez eno uro so obravnavo prekinili, mene in klienta peljali v zapor, kjer sva se dve uri pogovarjala, nato pa je sodišče delo nadaljevalo. In zaradi medijske navzočnosti se je proces končal z oprostilno sodbo."

Obenem Čeferin kot primer pritiska javnosti in medijev navaja primer Grubelič.³⁸ Odziv medijev na oprostilno sodbo predsednice senata Žalikove je bila "grozovita /.../ ko je bil dejansko uprizorjen pravi linč na Grubeliča in je višje sodišče zadevo razveljavilo". V novem sojenju je bil Grubelič obsojen na sedem let zapora zaradi kaznivega dejanja goljufije. "Če je recimo takšna kampanja, kot je bila v zadevi Grubelič v medijih /.../ je nemogoče najti sodnika, ki ima profesionalni pogum izreči oprostilno sodbo. Enostavno ga mora obsoditi, sicer bodo rekli (javnost – op. M. Ž.): zanič sodstvo, zanič tožilstvo; kaj pa delate, nekaj odvetnikov vas vrti, kakor hočete." Odvetnik je prepričan, da je bil vpliv javnosti in medijev na proces proti Grubeliču izjemno negativen.

Omenili smo že, da so v ZDA znani številni primeri prenosa sojenja iz enega okrožja v drugo, saj so bili medijski pritiski na sodišče preveliki in je bila pravica stranke do poštenega sojenja ogrožena. Eden izmed znanih je primer Timothyja McVeigha³⁹, ki so mu sodili zaradi bombnega napada v Oklahomi leta 1995. Sojenje so prav zaradi medijske razvpitosti morali iz Oklahome preseliti v Denver. McVeigha so zaradi bombnega napada usmrtili.

³⁸ Sandi Grubelič, nekdanji direktor podjetja Trend, je bil leta 1996 zaradi goljufije obsojen na 7 let zapora.

³⁹ V enem izmed najhujših terorističnih napadov v ZDA je umrlo 168 ljudi. McVeigha so usmrtili z injekcijo junija 2001.

Nekatere raziskave ne potrjujejo prepričanja, da lahko predsodna in sodna publiciteta negativno vplivata na izid sojenja, saj "okužita" sodnika in poroto. Porotniki naj bi bili sposobni medijske vplive potisniti v stran in se odločiti nepristransko. Zanimivo pa je, kot obenem trdi Howitt⁴⁰, da predsodna publiciteta pri bralcih močno vpliva na stališča o krivdi obdolženega. Kot pojasnjuje, že golo dejstvo, da nekoga aretirajo in mu sodijo, lahko sproži vnaprejšnjo sodbo v javnosti.

V Sloveniji nismo našli primera, ko bi zaradi medijskega pritiska nek primer prestavili iz enega v drug kraj. Takšno zahtevo je pred kratkim v primeru Makoter⁴¹ na Vrhovno sodišče vložil Čeferin. Odvetnik je zahteval, da se sodba prvostopenjskega sodišča razveljavi in določi drugo sodišče. Razlog je po njegovih besedah v tem, da je na tako majhnem sodišču v Murski Soboti vpliv televizije na porotnike in sodnike tako močan, da ti niso več nepristranski. Kot pravi Čeferin, bi v primeru sojenja Makoterjevi, ki ga je pred in med sojenjem spremljalo intenzivno medijsko sojenje, težko rekli, da so bile izpolnjene objektivne predpostavke za nepristranskost sojenja. Ob tem se sklicuje predvsem na okoliščine, v katerih je potekalo sojenje: v majhnem kraju sodijo znani osebnosti.

Predsednik senata, še posebej pa sodniki porotniki, so bili, kot meni, gotovo vsakodnevno izpostavljeni časopisnim, televizijskim in radijskim poročilom o okoliščinah primera in poteku preiskave. "Zaradi majhnosti kraja, kjer je sojenje potekalo, v Murski Soboti z okolico, in prepoznavnosti obtoženke, ki je lastnica uspešnega podjetja, je neizogibno prišlo do izvensodnih vplivov na člane sodečega senata," je prepričan Čeferin. Ob tem se odvetnik sklicuje na zgoraj že omenjene kriminološke raziskave o vplivu predhodnega poročanja klasičnih in elektronskih medijev na mnenja in zaznave porotnikov v kazenskih postopkih, ki so jih opravili v ZDA. Navaja tudi sodbe Vrhovnega sodišča (VS) ZDA ter sodbe Evropskega sodišča o tem, kako je televizijsko poročanje vplivalo na

⁴⁰ Članek o predsodni medijski publiciteti, podrobnosti najdemo na spletni strani <http://www.criminology.fsu.edu/crimemedia/lecture9.html>, dne 13. 12. 2002.

⁴¹ Milica Makoter je bila, med drugim tudi zaradi naročila umora moža, obsojena na trideset let zavora. Vrhovno sodišče je zaradi napak v postopku sodbo vrnilo v ponovno sojenje prvostopenjskemu sodišču v Murski Soboti.

razpoloženje sodnikov. Vrhovna sodišča nekaterih držav so že prestavila sojenja iz enega sodišča na popolnoma drugo območje, kjer prizadetega niso poznali.

Navedene izsledke je v številnih primerih upoštevalo VS ZDA, ko je odločalo, ali je v konkretnem primeru zaradi predhodnega poročanja medijev prišlo do pristranskosti sodišča in s tem do kršenja pravice do poštenega sojenja, ki je zavarovana s 6. in 14. amandmajem ameriške ustave. Znan je primer Irvin v. Dowd na VS, v katerem je pritožnik zatrjeval, da je bil zaradi obsežnega poročanja lokalnih medijev, ki je ustvarilo naelektreno in razburjeno ozračje med prebivalci okrožja, kjer je bilo kaznivo dejanje storjeno, prikrajšan za pravico do nepristranskega in poštenega sojenja. Zato je zahteval prenos postopka v drugo okrožje. VS je v tem primeru odločilo, da mora biti vsakemu obtožencu zagotovljena pravica do poštenega sojenja pred nepristranskim sodiščem in da kršitev te pravice pomeni kršenje najbolj osnovnih pravic obdolženca v kazenskem postopku. Sodišče je menilo, da se sodnika ali porotnika, ki že ima izdelano mnenje o krivdi obdolženca, ne more obravnavati kot nepristranskega. Obenem je poudarilo, da dandanes ni realno pričakovati, da bi bili sodniki ali porotniki popolnoma nevedni glede okoliščin konkretnega primera. Težave pa nastanejo, ko je predhodno izoblikovano mnenje tako močno, da ga bo na sojenju težko spremeniti. VS ZDA pri tem ugotavlja, da nepristranskost ni tehničen, mehanski pojem, ki bi bil izmerljiv, ampak gre bolj za neko "stanje duha" pri sodniku ali porotniku, na to "stanje duha" pa lahko intenzivno medijsko poročanje izredno vpliva.

Sodišče je zato v tem primeru pritožnikovi zahtevi po prenosu kraja sojenja v drugo okrožje ugodilo in pri tem poudarilo, da gre v kazenskem postopku za odločanje o tako pomembni vrednoti, kot je osebna svoboda obtoženca, in da je zato najmanj, kar lahko obtoženec pričakuje in zahteva, sojenje v mirnem in nepristranskem okolju. Sodnik Frankfurter je v svojem pritrdilnem ločenem mnenju k temu dodal še misel, da je ena izmed temeljnih pridobitev zahodne civilizacije v tem, da se obtožencu sodi le na podlagi dokazov, izvedenih pred sodiščem, v okolju, ki mu zagotavlja vse varovalke poštenega sojenja.

VS ZDA je v več primerih, ki so sledili primeru *Irvin v. Dowd*, potrdilo takšen odnos do vplivov predhodnega poročanja medijev na nepristranskost sodišča in je odobrilo prenos sojenja v drug kraj, tudi ko je šlo za lažja kazniva dejanja ali celo za prekrške. S tem je, kot meni Čeferin, omenjeno sodišče pokazalo, kako ceni zagotovilo obtožencu, da bo o obtožbah zoper njega odločalo kar se da nepristransko in brez vnaprej ustvarjenih mnenj in predsodkov obremenjeno sodišče in kako pomembno je to zagotovilo s stališča varovanj temeljnih človekovih pravic in za sam obstoj demokratičnega kazenskega postopka.

Zaradi poročanja medijev o konkretni kazenski zadevi so lahko pod vplivom tudi priče, vendar konkretnih raziskav o tem nismo našli. Kot navaja Rishmawijeva (1995: 8), lahko priče zaradi že omenjenih vplivov spremenijo svoje izjave na sodišču.

6.2.3. Vloga odvetnikov

Poglavje, ki bo sledilo, namenoma vpeljujemo zato, ker odvetniki v zadnjih letih vse bolj izkoriščajo medijsko razvpite primere v prid svojih klientov. Marsikdo bi se strinjal, da so vse boljši – vse bolj tudi opozarjajo na napake policije in tožilstva. Pomenljivo je, da se čedalje bolj sklicujejo na procesne napake, kar je nenazadnje njihova zakonita možnost in pravica. Pogorevc je prepričan, da so se odvetniki vse bolj specializirali in zavajajo sodišča. Vedno nekaj (nek primer na sodišču – op. M. Ž.) vračajo na prvo stopnjo⁴² in zavlačujejo. Meni tudi, da odvetniki v najbolj razvpitih medijskih zadevah na sodišču zadevo namenoma zavlačujejo zato, da se “javnost ohladi” in da bi prišlo do zastaranja zadeve.

“Še vedno trdim, da imajo sicer odvetniki pravico to delati, sodišče bi moralo biti pa tisto, ki bi takšno prakso prekinilo. Sodnik bi moral odločiti, ali gre za dejansko procesno napako, ali pa odvetnik zgolj zavlačuje. In to škodi pravni državi, ki lahko vodi do tega, da javnost vzame pravico v svoje roke.” (prav tam)

⁴² Prvostopenjska sodišča so okrožna in okrajna sodišča, drugostopenjska so višja sodišča, sodišče tretje stopnje pa je Vrhovno sodišče RS.

Podobnega mnenja je tudi podpredsednik Vrhovnega sodišča RS Šorli. "Preložen proces pomeni, da se vznemirjenje, ki ga je dejanje povzročilo v javnosti, poleže, dokazi bledijo, odgovornost se odmika. Večkrat preložena glavna obravnava pomeni dobljen proces za odvetnika."⁴³ Vznemirjenje javnosti je po eni strani slabo zato, ker se javnost o primeru emocionalno opredeli. Res pa je, da bi včasih vendarle bilo bolje, da bi nekaj vznemirjenja tudi ostalo, predvsem v primerih, ko gre za res huda kazniva dejanja, ki si zaslužijo obsodbo na sodišču.

Medijski senzacionalizem in razvpitost določenega primera s pridom izkoriščajo predvsem odvetniki v tujini. To je njihov glavni adut, na katerega se lahko sklicujejo na sodišču, in sicer, da je medijsko poročanje o zadevi ogrozilo pravico njihove stranke do poštenega sojenja. "Odvetniki opozarjajo na procesne napake sodišča, opozarjajo na ustavo, opozarjajo na kršenje človekovih pravic, tega se pa policija, tožilstvo in sodišče bojijo," meni Čefein. Vlogo odvetnika utemeljuje s tem, da ima moč spremeniti podobo domnevnega kriminalca v javnosti. Meni, da so novinarji včasih pisali oziroma poročali o kazenskih postopkih le tako, da so prepisali obtožnico. V zadnjih letih pa za mnenje povprašajo tudi zagovornike, česar prej niso delali. Določeni zagovorniki pa so, kot pravi, zanimivi za javnost in če je zadeva zanimiva za javnost, novinarji o tem pišejo. "In če so medijski nastopi, tudi zagovornikov, javnosti dovolj simpatični, potem se podoba domnevnega kriminalca spreminja."

Tudi odvetnik Jelenič Novak⁴⁴ je prepričan, da je naloga zagovornika, da opozarja na procesne kršitve in jih uporablja v prid svojega klienta. Največ procesnih kršitev je po njegovem mnenju prav v fazi predhodnega postopka.

⁴³ Oddaja Aktualno na TV Slovenija, 18. 6. 2002.

⁴⁴ Oddaja Aktualno na TV Slovenija, 18. 6. 2002.

7. Analiza primera medijskega sojenja

7.1. Odkritje domnevnih mučiteljev

Primer, ki ga analiziramo v nadaljevanju, je zagotovo eden najbolj nenavadnih v Sloveniji. Gre za 3 nekdanje srednješolce z Gorenjske, ki naj bi kruto mučili mačke. Izbrali smo ga zato, ker je v slovenski javnosti in medijih sprožil val ogorčenja. Šlo je za pravi medijski linč oziroma vnaprejšnje, medijsko sojenje. Vendar je ob tem pomembno poudariti, da je policija sama posredovala podatke o krutostih, ki naj bi jih zagrešili Gorenjci. Na tiskovni konferenci so novinarjem postregli s sočnimi podrobnostmi o njihovih (domevnih) grehih in nerealno bi bilo pričakovati, da jih novinarji ne bi objavili.

Poglejmo naprej ozadje zgodbe. Nekdanji dijaki kranjske gimnazije naj bi leta 2000 na grozovit način mučili in pobili približno 40 mačk. Obtožnica jih je bremenila, da so mačkam sekali glave, jih polivali z bencinom ter mučili na številne druge načine. Sojenje trojici se je na okrajnem sodišču v Kranju začelo približno dve leti kasneje, marca 2002 in se junija istega leta končalo z oprostilno sodbo. V času pisanja te naloge je višje sodišče v Kranju oprostilno sodbo prvostopenjskega sodišča razveljavilo ter vrnilo v ponovno odločanje.

Že samo odkritje domnevnih mučiteljev živali je sprožilo val medijskega ogorčenja. Domnevo nedolžnosti (uporabo pogojnika) med vsemi analiziranimi prispevki v naslovu ni upošteval niti en novinar. "Mladi fantje mesarili mačke", piše v naslovu Dnevnik, Delo razglasha "Trojica je pomorila 42 mačk", najbolj škandalozne so seveda Novice: "Grozljivo. Podivjani morilci nedolžnih mačk!" (29. marec 2000)

Dnevnik, 29. marec 2000, 11

Dnevnik dosledno uporablja trdilno obliko, kot piše novinar Miran Šubic, tako grozljivega nasilja nad živalmi na Gorenjskem in v Sloveniji ne pomnimo. Mladenci so se tako "izziviljali nad živalmi skrajno surovo /.../ Vsem mačkam so namreč dali imena in opisali njihove predsmrtne muke /.../ Živali so žive zažigali, uporabljali puško, petarde, jih tolkli in prebadali, mučili z električnim

tokom...” Novinar trdilno obliko uporablja pod pretvezo, da so vsi trije dejanja priznali.⁴⁵ Dejstvo pa je, da dokazi, ki jih policija dobi v predhodnem postopku na sodišču nimajo veljave, o njihovi krivdi se lahko izreče le sodišče, nikakor pa ne novinar. Trdilno obliko uporablja tudi policija: npr. osumljenci so mačkam sekali glave, vendar smo že zapisali, kakšen poročevalski stil naj bi uporabljali novinarji, kadar poročajo o kazenskih zadevah.

Slovenske novice, 29. marec 2000, 3

“Mačje pokopališče Stephena Kinga bi bilo premajno za vsa trupla, ki so jih za seboj pustili trije devetnajstletniki iz Tržiča (R.K., B.E. in G.S.), ki so v letu dni na vse mogoče načine trpinčili in zverinsko umorili kar 42 mačk”, ugotavlja Maja Roš v Novicah. Skoraj dosledno uporablja trdilno obliko in nazorno opisuje domnevne krutosti srednješolcev. Naslednji opisi z informiranjem javnosti verjetno nimajo nič skupnega, temveč je namen sprožiti določeno reakcijo pri občinstvu:

“Naslednjo žrtev so poimenovali Bohlonej in mu s sekiro odsekali glavo. Mačka z imenom Šolski so zaprli v kletko za kanarčke in nanj streljali z zračno puško, dokler ni poginil. /.../ Vodovodarju so v zadnjično odprtino namestili epruveto s petardo in jo prižgali. Ta je eksplodirala in mu razmesarila zadnji del telesa.”

Roševa v članku ne skopari s podrobnimi opisi. Zelo nazorno prikaže prav vse “dogodovščine”, ki naj bi jih doživel vsak muc posebej. Ker je novinarka ta dan tudi avtorica članka v Delu, ga posebej ne analiziramo, saj je praktično kopija članka v Slovenskih novicah.

Novinarji, katerih prispevki so bili objavljeni ta dan, in smo jih analizirali, “zaigrajo” na čustveno noto javnosti, zato verjetno tudi takšni odzivi. Ob tem se zastavlja vprašanje, zakaj je bila policija v tem primeru tako radodarna z informacijami. Če si prizadevajo, kot pravijo, zaščititi vsakega osumljenca

⁴⁵Ob tem je potrebno opozoriti na problem priznanja, ki ima v anglosaksonskem sistemu drugačen pomen kot v kontinentalnem. Če v ZDA obtoženi prizna, da je zakrivil neko kaznivo dejanje, lahko le upa na blažjo kazen, zbiranje dokazov tako ni več relevantno. Pri nas se kljub priznanju zbirajo dokazi, na njihovi osnovi se nato odloča sodišče. Priznanje je namreč lahko motivirano s posebnimi nameni, kot je, da nekdo prevzame krivdo nase, čeprav ni kriv (npr. brat morilca). Poleg tega je priznanje lahko zelo vabljava okoliščina za represivne organe. Pri nas mora kljub priznanju sodišče, ki vodi postopek, zbirati še

posebej, je potemtakem nerazumljivo, zakaj so novinarjem razkrili tako sočne podrobnosti o početju fantov, razen če jih sami niso želeli še bolj poudariti. S tem so na nek način tudi sami sprožili medijsko obsojanje.

POP TV, 24 ur, 28. marec 2000

“Mački, imenovani Fireball, Paraplegik in Titanic so bili živi politi z bencinom in zažgani. Vodovodar in Pirotehničarka so poimenovali živali, ki so jima v črevo namestili petarde. Oba mačka je razmesarilo. Druge so usmrtili s sekanjem glav, z zabadanjem z noži, s streljanjem, priklopljanjem na električno, pobijanem s topimi predmeti in podobno.”

Novinarka Barbara Janežič sicer v prispevku uporablja pogojnik, vendar natančno navaja zapiske iz dnevnika, ki so ga pisali fantje in v katerem so natančno opisali, kaj naj bi počeli z mačkami. Takšni opisi za razumevanje primera zagotovo niso pomembni. Gre za tipičen element senzacionalizma, za katerega je med drugim značilno opisovanje dejstev, ki za razumevanje primera niso bistveni, vendar zaradi svojih lastnosti, “spotakljivosti” in podobnega, zbujejo pozornost pri določenem občinstvu (Kramarič v Sket 1991: 31). Janežičeva prispevek začini s posnetki ljubkih mucev, kar bi lahko še okrepilo čustveni odziv pri gledalcu. Upoštevanja vredno pa je, da identitete osumljenih ne razkrije nobeden od analiziranih časopisov, niti POP TV. Dnevnik uporablja inicialke, medtem ko POP TV navaja le, da gre za tri 19-letne Tržičane, a obenem že “ugotovi”, da gre za storilce, in ne domnevne storilce.

Kot ugotavlja celo direktor Veterinarske uprave že prvi dan ob razkritju domnevnih mučiteljev, gre zagotovo za najbolj kruto mučenje živali v Sloveniji do sedaj (POP TV, 28. marec 2000). Voditelja v odpovedi oddaje 24 ur: “Kaj je tržiške fante vodilo k tako nerazumljivi krutosti, bo potrebno še ugotoviti. Mi bomo z zgodbo jutri nadaljevali, tudi s pogovori s psihiatri in drugimi strokovnjaki.” Psihiatri in strokovnjaki? Slovenijo praktično vsak teden pretrese kakšna huda družinska tragedija, ko sin zakolje starša ali mož ubije ženo. Nismo zasledili primera, da bi se zaradi nekega umora novinarji pogovarjali s strokovnjaki, kaj šele s psihiatri.

druge dokaze. Če je priznanje jasno in popolno ter podprto tudi z drugimi dokazi, pa se nadaljnji dokazi zbirajo samo na predlog strank.

24 ur, 29. marec 2000

POP TV nadaljuje v duhu javnega linča. Naslov prispevka je: "Bodoči morilci?" Prispevek začnejo s sliko Metoda Trobca, rekoč, da imajo starejši zaščitniki živali še vedno pred očmi dejanja edinega slovenskega množičnega morilca Metoda Trobca. Sledi čustven nastop zagrizene borke za pravice živali Lee Eve Mueller, ki domnevno okrutnost mladih Gorenjcev primerja z Metodom Trobcom. Muellerjeva opiše, kaj je z živalmi delal Trobec: "On je labodom zvijal vratove, on je kuram glave sekal, on je sekire v pse metal, on je mačke zažigal, polival z bencinom... On je bil prej mučitelj živali in takih je med nami še polno." Ali z drugimi besedami, osumljeni gimnazijci so Metodi Trobci v malem, ki jih je treba linčati. "Obračunati z mučitelji živali tako, kot oni delajo z živalmi. Naj sami na svoji koži to poskusijo," v številnih izjavah, tudi v drugih medijih, javnost poziva Muellerjeva. POP TV objavi tudi izjavo psihiatra Gorazda Mrevljeta, ki je prepričan: "Če bo njihov razvoj šel v tej smeri naprej, če ne pride do nekih korektur ob nekih okoliščinah, so to ljudje, pri katerih lahko podoben način vedenja in izživljanja razvijejo tudi v odnosu do ljudi." Strokovnjaki bistrourno ugotavljajo, da gre nedvomno za ljudi, ki ob mučenju in trpljenju uživajo, zato je zdravljenje tako rekoč nujno.

Slovenske novice, 30. marec 2000, 3

Dva dni po izbruhu "mačje afere" Slovenske novice že razkrijejo polno identiteto osumljenih, ne upoštevajoč, da gre še vedno za predkazenski postopek. Kot zapiše Vladimir Jerman, je marljivo zbral podatke o tem, "kje so doma devetnajstletniki, ki so na vse mogoče sadistične načine trpinčili in zverinsko umorili kar 42 mačk". Sledijo imena in priimki. Kakšen vpliv ima medijski linč priča tudi to, da popusti celo ravnatelj. "Če se izkaže, da gre za naše dijake, kar je žal skoraj gotovo, jih bomo nemudoma izključili, pa čeprav bom s tem kršil šolski red, ki zahteva kompleksnejše postopke," se pred javnostjo zagovarja ravnatelj Gimnazije Kranj Franci Rozman. Ta naj bi dijakom celo prepovedal dajanje kakršnih koli izjav o dogodku in s tem preprečil morebitno linčanje trojice. Eden od osumljenih se pogovarja z novinarjem in ga prosi, naj Novice objavijo, da se trojica opravičuje za svoja dejanja. In kot piše novinar Jerman, so takšno prošnjo zavrnil, saj fantje ne občutijo nobenega kesanja. "Poželi smo težko opisljiv, strupen pogled. To pa je – tisti pogled!", dodaja Jerman.

Dnevnik, 30. marec 2000, 11

Tudi Dnevnik razkrije identiteto osumljencev, ki se odločijo in spregovorijo o svojih dejanjih. Erjavšku je sošolka, ko je prišel v šolo, dala zaušnico.

“Tako pač okolje reagira na tisto, kar jim ponudijo mediji. Mediji imate korist od vsega tega, zdaj boste zadevo še bolj napihnili in zato je jaz ne bom komentiral in tudi moji starši ne. Postopek se mi zdi popolnoma zgrešen, moja izjava bo kaj veljala na sodišču ali policiji in do takrat ne bom komentiral ničesar”, za Dnevnik izjavi Erjavšek. Ravnatelj vseskozi poudarja, da bodo, če se izkaže, da so dijaki to, kar jim očitajo, tudi dejansko počeli, najstrožje kaznovani.

Delo, 30. marec 2000, 3

Delo piše o kaosu, ki v kranjski gimnaziji vlada zaradi “morilcev mačk”. Kljub temu, da ne razkrijejo njihove identitete, novinarka navaja iz katerih krajev prihajajo in koliko so stari, da niso bili še nikdar kaznovani in da naj bi izhajali iz povsem normalnih družin. Po besedah ravnatelja na šoli vlada pravi kaos, boji pa se linča, morda tudi tistih, ki niso vpleteni v dejanje, a imajo enake inicialke. Medijski pritisk sproži verižno reakcijo. “Prav to bi radi preprečili, zato hočemo ukrepati čimprej, a nas policija, ki noče izdati imen, pri tem ovira, s čimer pa povzroča več škode kot koristi,” izjavi ravnatelj Rozman. V vsakim dnu “mačja sodba” dobiva nove razsežnosti.

Slovenske novice, 31. marec 2000, 3

“Izrodki generacije izključeni iz šole”, brez moralnosti ali etičnosti zapišejo Slovenske novice. Imenujejo jih za “zdaj že razvpite množične morilce mačk”. Dijaki ta dan šolo polepijo s slikami treh sošolcev, označijo jih za morilce, ki jih je treba izobčiti. Novinarka Novic v članku še bolj razpihuje negativno nastrojenost proti dijaku. Objavi izjavo ene izmed dijakinj: “Če so bili zmožni ubiti toliko mačk, se prav lahko spravijo tudi na nas. Saj ste slišali tisto o Trobcu. Začel je pri živalih...” Tudi učiteljski zbor sprejme svojo sodbo in sklene, da dijake za eno koledarsko leto izkjučijo iz šole.

Delo, 31. marec 2000, 3

Delo kot kakovostni časnik piše v stilu tabloidnih Slovenskih novic: “Sadizem treh dijakov pretresel Slovenijo. Razvpiti morilci mačk izključeni iz šole.”

Ravnatelj šole tudi v Delu pojasnjuje, zakaj se je odločil za svojo sodbo. Odločitev utemeljuje s tem, da bi bilo čakanje na uradno sodbo sprenevedanje.

Dnevnik, 31. marec 2000, 2

Ob vsakodnevnih prispevkih v stolpcih rubrike Kronika sicer ne bomo zasledili mnenj psihologov, zdravnikov itn., ki bi se spraševali, kaj je kriminalce navedlo h kaznivemu dejanju.

Kot piše Dnevnik, pa je trojica "s svojim hladnokrvno načrtovanim, natančno izvedenim in podrobno opisanim mučenjem /.../ osupnila in zgrozila vso Slovenijo, odmeva pa tudi že v tujini... Tudi po pismih bralcev in telefonskih klicih na uredništva medijev se zdi, da **tako enotne obsodbe** (poudarila M. Ž.) in tako prizadetega ogorčenja že dolgo ni zbudilo kakšno tovrstno dejanje".

Glavno vprašanje psihologov in psihiatrov je: zdaj mačke in morda kasneje ljudje? Profesorica za socialno psihologijo dr. Mirjana Ule za Dnevnik izjavi: "Napako bomo naredili, če bomo ta primer po "medijski obdelavi" prepustili kazenskim organom in nanj pozabili." Po njenem mnenju gre za "simptom globljih konfliktov". "Ljudje, ki so se sposobni tako brezčutno znašati nad mačkami, so kaj lahko takšne nasilnosti sposobni tudi do ljudi," meni dr. Umek. Osumljence primerja celo s serijskimi morilci, saj pravi, da so "serijski morilci pogosto ubijali in mesarili tudi mačke in pse." Prepričan je, da takšnih nasilnežev ne moremo ozdraviti, lahko pa jim pomagamo, "psihopati lahko navsezadnje povsem dobro funkcionirajo, kot lahko vidimo tudi v slovenski politiki." (prav tam)

V strokovnih krogih se začnejo pojavljati dvomi, ali ni učiteljski zbor ob izključitvi dijakov ravnal nepremišljeno. "Učiteljski zbor Gimnazije Kranj želi s tem ukrepom pokazati, da je potrebno tako dejanje obsoditi in nanj nemudoma reagirati. Sankcije jemljemo predvsem kot možnost, da kaznovani dijaki spoznajo svojo veliko napako, jo obžalujejo..." svojo odločitev pojasnjuje učiteljski zbor. Dogajanje na kranjski gimnaziji obsodi tudi Ministrstvo za šolstvo. Vendar pa so se po besedah svetovalke vlade Irene Banovec odločili,

da bodo na gimnazijo poslali inšpekcijo, ki bo preverila, ali je bil postopek pravilen.

Avtorici članka kot tudi avtorji zgoraj analiziranih prispevkov svoje ogorčenje skrivajo za pretvezo, da so fantje zločine priznali. Kar pomeni, da so v očeh javnosti in novinarjev sedaj krivci. A kot smo že omenili, je osnovno načelo prava, da je obdolženec nedolžen, dokler njegova krivda ni dokazana s pravnomočno sodbo, torej na sodišču, ne pa v javnosti in medijih.

Kot dogodke komentira Mladina (10. april 2000, 20): "Mačji morilci so dobili imena, dobili so tudi obraze. Niti obsojeni še niso bili, pa so že postali krivi. Prišlo je do pravega medijskega sojenja. Javnega linča pa niso izvajali le rumeni mediji."

Delo, 1. april 2000, 3

Delo za izjavo o dogodku prosi tudi znano ljubiteljico mačk in Prešernovo nagrajenko Svetlano Makarovič, ki osumljence takole ožigosa: "To so storili odrasli zločinci, ki bi z večjim užitkom pobijali tudi otroke, in jih prej ali slej tudi bodo."

Delo, 4. april 2000, 3

Inšpektorat RS za šolstvo je, kot piše novinarka Maja Roš, pri izključitvi trojice ugotovil kršenje pravilnika. Ravnatelj mora zato zadržati izrek sklepa, učiteljski zbor pa postopek izključitve ponoviti. Ena od napak, ki jo ugotovi inšpektorat, je, da šola pred izrekom kazni z dijaki sploh ni opravila pogovora, k čemur jih sicer zavezuje pravilnik o šolskem redu. Kakšen vpliv ima poročanje medijev na odločitve ravnatelja lahko sklepamo iz njegove izjave, da so se napake pri postopku odločanja o izključitvi dijakov zgodile predvsem zaradi hitrosti ukrepanja, saj so želeli čim prej zaščititi dijake in pomiriti javnost. Prizna, so bili pritiski nanj prehudi. Na Gimnazijo Kranj se usuje plaz telefonskih klicev, najbolj ogorčeni celo zahtevajo, da je treba dijake in njihove starše ubiti.

Po medijskem linču in razvpitosti primera novinarji in javnost za dve leti bolj ali manj potihnejo. Učiteljski zbor se po inšpekcijskem nadzoru še enkrat odloči

enako, trojico izključijo za eno leto. Eden od dijakov se medtem že sam izpiše iz šole.

7.2. Javni linč – Pisma bralcev

Po Kazenskem zakoniku (1995: 108) je odgovorni urednik kazensko odgovoren tudi za vsebino, ki je objavljena v pismih bralcev. Gre za t. i. kaskadno odgovornost, ki pravi, da se za kazniva dejanja, ki so storjena po časnikih ali drugih periodičnih tiskanih publikacijah, po radiu, televiziji itn., kaznuje odgovorni urednik oziroma tisti, ki ga je nadomeščal takrat, ko je bila objavljena informacija (prav tam).

Po policijskem razkritju gimnazijcev se namreč usuje plaz pozivov civilne javnosti k javnemu linču in obsojanju dejanj trojice. Pisma bralcev v tem primeru prevzamejo pomemben forum linčanja osumljencev.

Delo, 30. april 2000, 7

“Hočem, da vsi mediji objavijo fotografije, imena in naslove teh treh 19-letnih človeških zmazkov, ki so več kakor leto dni okrutno mučili mačke tako, da je bila smrt navsezadnje rešiteljica teh živali..” Kot še ugotavlja zagovornica živali Muellerjeva, bi bilo najbolj pravično to, “da bi mučitelji živali prišli v roke varstvenikom živali, s katerimi bi mi sami obračunali po hitrem postopku brez sojenja in možnih olajševalnih okoliščin” (prav tam). Na pristojne inštitucije in medijske hiše začnejo prihajati številne pobude civilnih družb in nevladnih organizacij. Zahtevajo zvišanje kazni za kaznivo dejanje mučenja živali, saj je po njihovem mnenju zagrožena denarna kazen oziroma 3 mesece zapora občutno premila.

Pozivom na javni linč se pridružijo številni somišljeniki Muellerjeve.

“Omenjeni trije mladeniči so /.../ “born to kill” (rojeni za ubijalce), in jutri bodo klasičen primer vojnih zločincev, če izbruhne vojna, sicer pa nikdar ne boš vedel, kadar jih boš srečal, ali boš dobil dežnik v želodec ali molotovko v hrbet. Osebki, kakršni so omenjeni trije, bi morali za zapahe, ključ pa bi bilo treba

zabrisati v Savo ali, še bolje, globoko v morje.” (Pisma bralcev, Delo, 5. april 2000, 7)

Nekateri pisci so prepričani, da so domnevni krivci nevarni za širšo družbo, krivi so seveda tudi njihovi starši. “Vzgojili so namreč zveri, ki se ne smejo izogniti pravični kazni. Poleg zapora in psihiatra naj plačajo ustrezno odškodnino tistim, ki so jim ubili mačka!” (Delo, Pisma bralcev, 5. april 2000, 7)

In nadalje: “Te, ki so zagrešili to gnusno dejanje, lahko opredelimo kot zločince. /.../ Trdim: hitro, ostro, odločno, učinkovito ukrepanje, zoper takšne pojave surovega nasilja nas bo ohranilo na ravni civilizacijskih vrednot.” (Delo, Pisma bralcev, 8. april 2000, 30)

Pravična kazen? Električni stol je za nekoga lahko pravična kazen, za drugega okrutna. Dejanja treh gimnazijcev številni opisujejo kot “početje, ki po svojem sadizmu in pokvarjenosti izstopa iz sicer ekscesnih dejanj na Slovenskem” (Delo, 8. april 2000, 30). “Mislim, da je to izrojeno in zasluži kazen. Seveda ne linča, ampak kazen pred sodiščem s hitrim postopkom in z vso strogostjo.” (Ona, 9. maj 2000, 7)

Nismo zasledili primera, ko bi se zaradi družinskega obračuna oglasil župan in obsodil takšno dejanje. Tržiški župan Pavel Rupar pa medijem pošlje ogorčeno pismo, v katerem pavi, da je “z grozo in ogorčenjem /.../ prebral članek o treh brezsrčnih, krutih, že polnoletnih brezumnežih, ki so se na najbolj nizkoten način izživljali nad nemočnimi mucki...” (Dnevnik, 30. marec 2000, 11) Tudi Rupar ponovi zahtevo po ostrejšem kaznovanju gimnazijcev. “Nekaj plačila ali tri mesece zapora? Ali je to kazen za take psihično motene osebkke? Take ljudi je treba najhujše kaznovati, a žal tudi državni zbor ni sprejel mojega predloga o drastičnim kaznih za taka dejanja! Škoda, da se nam bodo ravno taki sadisti smejali v brk po obsodbi.” (prav tam)

7.3. Komentarji

Za razliko od poročila⁴⁶, ki naslovnika informira o poteku nekega dogajanja in odgovarja na osnovna novinarska vprašanja, je predmet komentatorske vrste⁴⁷ ozadje aktualnega dogodka, o katerem je javnost že obveščena. Novinar je tu angažiran, kot navaja Koširjeva (1998), zapisuje subjektiven odnos do dogajanja, torej ni nevtralni opazovec. Čeprav avtorji v kolenarjih izražajo svoja mnenja in stališča o določeni zadevi, pa je medijsko sojenje kljub temu protipravno in neetično.

Slovenske novice, 30. marec 2000, 2

Urednik Marjan Bauer meni, da bi moral o tem "da so trije gorenjski mulci na nezaslišano zverinski način mučili in pokončali 42 mačk, razpravljati celo slovenski parlament". Gimnazijce imenuje "mačje trobce iz Tržiča" (primerjava z Metodrom Trobce, op. M. Ž.). Prav neverjetna se zdi njegova primerjava dejanj mladih Gorenjcev z nemškim pobijanjem v taboriščih, z grozovitostmi iz nekdanje Jugoslavije ipd. (prav tam) Pomor mačk je, kot piše Bauer, "dokaz, da smo katerega koli zločina na tem svetu sposobni tudi Slovenci". Bralcem Slovenskih novic Bauer celo sporoči: "Zame je pomor tistih mucov večji zločin, kot če bi bil ubit človek. Vložene je bilo več zločinske energije, žrtve so bile nedolžnejše kot komaj rojeni dojenčki..." Besede, ki so osumljene Gorenjce v očeh javnosti, če jih ta ni že prej, dokončno obsodile. Krivi so najhujšega zločina. Bauerjevo pisanje je zagotovo sporno, ne le, da ne spoštuje domneve nedolžnosti, gre za neposredno sodbo. Bauer javnost praktično poziva, da mora dejanja treh Gorenjcev najhujše obsoditi. Gimnazijci so po njegovem mnenju naredili "definicijo hudičevskega zločina. Uživali so celo v dajanju imen svojim žrtvam".

⁴⁶ Gre za t.i. novinarsko vrsto. Najbolj pogosto je običajno poročilo. Gre za vnaprej napovedane, predvidljive dogodke, poročilo poroča o poteku različnih obiskov, srečanj, sestankov ipd. Odgovarja na osnovna vprašanja, ki smo jih že omenili.

⁴⁷ Ločimo 2 novinarski zvrsti: informativno in interpretativno, ter več vrst. V informativno zvrst (v Košir 1998) spadajo vestičarska, poročevalska, reportažna in pogovorna vrsta, v interpretativno zvrst pa komentatorska, člankarska in portretna vrsta. Znotraj te klasifikacije najdemo umeščena konkretna novinarska besedila.

Delo, 30. marec 2000, 3

Jožica Grgič ugotavlja, da gre za "čisti patološki primer mladih ljudi, ni dvoma. Neverjetna surovost, popolna izprijenost". Podrobno opisuje, kaj so delali z mački, kako so jih mučili. Sklene, da je "bržčas ni kazni, ki bi takim podivjancem prišla do živega". Sprašuje se celo "kakšni so starši, ki so potomce vzgojili v poosebljeno krutost".

Dnevnik, 30. marec 2000, 19

Nasproti medijskemu linču se postavi Miran Šubic, ki ugotavlja da peklenške muke na svoji koži zdaj čutijo tudi družine dijakov. "Javnost je zgrožena, vrstniki zavračajo sošolce, zganile se bodo ustanove – od policije do šole," piše Šubic. "Najbrž za to zmes hudobije, krutosti in sadizma ni opravičila. A kljub vsemu: gre za tri mlade ljudi. Naj jih ne doleti mačja usoda, usoda njihovih žrtev – pa čeprav so ob prvih novicah mnogi pridušali, da si to zaslužijo." Kot je prepričan Šubic, bodo fantje izpostavljeni vsaj tako kot tisti, ki storijo najhujša kazniva dejanja. "To je zanje najhujša kazen," dodaja Šubic.

Delo, 1. april 2000, 3

Mačke, kot ugotavlja Delo, niso umrle zaman. Ponovno se pojavi primerjava osumljenih gimnazijcev z Metodom Trobcem. "Bilo je že dolgočasno, da od Metoda Trobca naprej nismo premogli serijskega morilca. /.../ Zdaj pa smo končno dobili prave zločince – Bando treh! – ki so jih na oni svet pospravili ne več ne manj kot dvainštirideset. Ne sicer ljudi: šlo je samo za mačke, a tudi to je nekaj." In kot navaja nepodpisani avtor, morda gre za mnenje uredništva, so se mediji prav histerično odzvali na dogodek – gre za pravi **medijski linč** in to ne le v tabloidnem tisku, temveč tudi v resnih medijih. Delo tu navaja celo svoj lastni članek in komentar. V ravnanje ravnatelja, ki je osumljeno trojico izključil iz šole, tokrat v Delu prvič podvomijo. "Celo dokazani in obsojeni morilci (ljudi) imajo pravico do šolanja in izobrazbe, veliki inkvizitor pa te tri mulce kar s šole vrže, in to po lastnem priznanju protizakonito?!"

V Sobotni prilogi ta dan Boris Jež piše: "Del javnosti, ki ga podžigajo nekritični, moralizirajoči mediji (med njimi tudi Delo, op. M. Ž.), pa se na "mačji poboj" v Tržiču odziva frenetično, histerično, kot kak klub tercialk, ki je bil čisto tiho, ko

so pobijali Bosance ali Šiptarje...” In kot pravi: “Najhuje je, da bodo zdaj “fentali” še tiste tri fante, ki bi gotovo sčasoma doumeli, kaj so storili zoper živo naravo.”

Nedelo, 2. april 2000, 3

“Vem, da razen z zakonom vnaprej določenih ni dogodkov, o katerih mediji ne bi smeli poročati, ne poznam pa zakona, ki bi medijem dajal pravico prevzeti pristojnosti tožilcev in sodnikov,” v Nedelu zapiše Vojko Flegar. Flegar se obenem sprašuje, kako je lahko sadistično znašanje nad mačkami zbudilo neprimerno hujše ogorčenje, kot recimo ne tako redki primeri izživljanja nad drugačnopoltimi ljudmi na ulicah.

7.4. Sojenje domnevnim mučiteljem

Primer domnevnih gorenjskih mučiteljev mačk je na sodišče prišel natanko dve leti kasneje. Medijska pozornost je bila v primerjavi s prvotnim poročanjem veliko manjša.

Delo, 30. marec 2002, 14

Novinarka Roševa, ki je ob razkritju zgodbe pred dvema leti, tako vneto opisovala krutosti, ki so jih počeli nekdanji srednješolci, sedaj navaja besede iz obtožnice: “Robi Kališnik, Blaž Erjavšek in Gašper Sajovic so /.../ surovo ravnali in po nepotrebnem povzročali trpljenje vsaj 40 mačkom, tako da so /.../, je včeraj na kranjskem okrajnem sodišču brala obtožni predlog okrožna državna tožilka...” Tudi pri opisu domnevnih krutosti navaja pogojniki: “Med drugim naj bi v Lešah mačku okoli vratu zavezali vrv, drugi del vrvi pa za osebni avto in ga do smrti vlekli po cesti; v Kovorju naj bi mačku s sekuro odsekali glavo..”

Šele ko primer pride na sodišče, se v medijih začnejo pojavljati dvomi o zakonitosti in strokovnosti dela organov pregona. Prej je bila poglobljena obsodba mladeničev, ki naj bi si drznili početi takšne krutosti. Kranjska policija naj bi storila napako že pri zasegu predmetov, ki naj bi bremenili trojico. Med prometnim nadzorom so policisti pri pregledu avtomobila našli mačka in nekaj pripomočkov za mučenje. Enega izmed osumljenih naj bi kasneje policija preprosto poklicala in mu zagrozila, naj prinese predmete, ki naj bi bili mučilno

orodje. Kot navaja Mladina⁴⁸, se policija ni odločila za zakonito pot z zahtevo po hišni preiskavi, “ampak naj bi pritiskala na fante, zaradi česar je eden od njih obremenilne predmete na policijo prinesel sam, in to ob pol enajstih zvečer”.

Tudi odvetniki so na sodišču dokazovali, da kazenska ovadba temelji na nezakonito pridobljenih dokazih ter da so bile kršene določbe Zakona o kazenskem postopku in ustavne pravice obdolženih. Zagovornik prvoobtoženega je glede obtožnice v sodni dvorani dejal: “Obtožni predlog je čista znanstvena fantastika. Vsi dokazi so pridobljeni nezakonito. Policija je v tem primeru zlorabila svoja pooblastila.” (Večer, 30. marec 2002) Vprašanje, ki se zastavlja, je, kakšen vpliv je imelo medijsko sojenje na delo policije in tožilstva. Ali ni povsem mogoče, da so se napake v postopku pojavile prav zaradi medijske izpostavljenosti primera, kot posledica želje, da se primer zaradi tega čim prej razreši? Odgovora na to od vpletenih tudi ne bi dobili, saj gre za konkretno kazensko zadevo, ki še ni končana. Pomenljiva pa je izjava zagovornice Darje Roblek: “Obdolženi s strani policije niso bili opozorjeni, da so osumljeni. Tožilstvo sploh ni preverjalo, ali ni napisano v dnevniku zgolj plod domišljije, niti ni preverilo, ali so bili zaseženi predmeti sploh uporabljeni.” (prav tam) Odvetniki so dosegli svoje: izločitev dokazov. A je posredovalo višje sodišče, ki je dokaze vrnilo v postopek.

Medijski linč je bil v sodni dvorani glavni adut zagovornikov obtoženih. Fantje po dveh letih od izbruha “mačje afere” niso stopili pred sodnika, sojenje se je začelo v njihovi odsotnosti. Po navedbah njihovih odvetnikov je bil razlog v tem, da so v preteklosti že doživeli medijski linč in da zato ne potrebujejo še enega (POP TV, 29. marec 2002). Obramba je zahtevala oprostilno sodbo prav z argumentom, da je bilo medijsko sojenje dovolj. Razvpitost “mačjega sojenja” je, kot je priznala v sodni dvorani, občutila tudi sodnica Mateja Lužovec. Med sodnim procesom je prejela več kot 20 pisem društev proti mučenju živali in posameznikov, ki so za kranjske gimnazije zahtevali najvišjo možno kazen.

Kot je dejala Lužovčeva, je šlo za odmevno kazensko zadevo, o kateri se je veliko pisalo še pred kazenskim postopkom. “Šlo je za obsodbo brez sodbe,

⁴⁸ Podrobnosti na spletni strani: <http://www.mladina.si/tehdnik200224/članek/kriminal>, dne 6. 1. 2003.

osnovano na govoricah, medijski odmevnosti in pritiskih. /.../ Sodišče na podlagi sklepov, govoric in pritiskov javnosti ne more odločati, saj so za obsodilno sodbo potrebna z gotovostjo ugotovljena odločilna dejstva.” (Delo, 12. junij 2002, 21) Sodnica je ocenila, da dejstev, ki bi zadoščala za obsodbo, preprosto ni dovolj. Presodila je, da obstajajo indici za posamezna dejanja, ne pa tudi dokazi zanje. Tako ni bil npr. znan čas storitve domnevnih okrutnosti, ne kdo jih je storil, prav tako ni bilo dokazov, da naj bi mladeniči mačke mučili skupaj (prav tam).

Ob analizi prispevkov je obenem potrebno opozoriti, da POP TV v prispevkih nikoli ni pokazala slike, ki bi osumljene obtožila (vnaprej namigovala na njihovo krivdo). Novinarji so dosledno prikazovali posnetke mačk, krajevnih tabel, kjer naj bi stanovali osumljenci, ipd.

Ugotovimo lahko, da je medijsko sojenje nedvomno imelo vpliv na kazenski postopek, kar bomo podrobno razložili še v nadaljevanju, ne pa na konkretno sodbo prvostopenjskega sodišča. Sodba je bila v nasprotju s tem, kar je želela javnost in mediji. Lužovčeva je poudarila, da je medijska odmevnost dogodkov pred dvema letoma povzročila obsodbo brez sojenja. Kot je dejal zagovornik Blaža Erjavška, Damijan Pavlin, prav “razna pisanja v tem času naslovljena na sodišče, tožilstvo in zagovornike, dodatno kažejo, kaj lahko ustvari pritisk medijev na kazensko zadevo.” (Dnevnik, 12. junij 2002, 13)

Odvetniki so menili, da je sodnica zdržala vse pritiske javnosti, zagovornica Gašperja Sajovica je poudarila zmago zakona nad pritiski medijev. “Pritiski medijev so bili veliki. Ko javnost misli, da ve več od sodišča, je do pravnomočnosti sodbe težko kar koli pričakovati,” je izjavil Pavlin (prav tam).

Javno zgražanje je sprožila tudi oprostilna sodba na kranjskem sodišču. Eden od udeležencev konference 24ur.com⁴⁹ je zapisal: “Sramota, da v Sloveniji obstajajo takšni sodniki.” Na vprašanje *Ali menite, da je predlagana kazen za gorenjske mučitelje mačk primerna?* so vprašani takole odgovorili:

Kar 65% vprašanih je bilo prepričanih, da je kazen preblaga, 12% jih je menilo, da je kazen primerna, prav takšen odstotek pa, da je neprimerna, ker ni vzgojna. Ostali (4%) so menili, da kaznovanje mučiteljev ni primerno ali pa, da je kazen prehuda (3%). Neodločenih je bilo 3 % vprašanih. Pomenljivo je, da je sestavljalec ankete ves čas uporabljal trdilno obliko – torej mučitelji mačk – čeprav so bili na sodišču oproščeni mučenja.

Kot je v Magu (26. junij 2002, 23) zapisal Igor Guzelj, si je naš sodni sistem pri “podalpskih catkillerjih privoščil britje norcev iz družbe kot celote, iz vrednot /.../ in uveljavljenih civilizacijskih vzorcev obnašanja, v katere verjame sodobni mentalno in emocionalno uravnoteženi človek”. In še, da po novem besedna zveza, da je nekdo zaščiten kot medved ne velja več; temveč “da je ta ali oni subjekt zaščiten kot tržiški morilci mačk, ki v marsičem posekajo znamenitega Lončariča” (prav tam).

7.5. Zaključek

Naj ponovimo, da se od prvega dne “mačje afere” v vseh analiziranih prispevkih pojavlja izrazita nedoslednost pri upoštevanju domneve nedolžnosti. Zaradi boljše preglednosti navajamo le nekatere članke, s čimer nismo okrnili celotne slike o domnevnih mučiteljih, ki so jo prikazali mediji. Novinarji večinoma osumljeno (kasneje obdolženo) trojico že razglašajo za krivo, le včasih se jim zapiše kakšen pogojni stavek. V večini primerov jih obravnavajo kot hude kriminalce, ki si zaslužijo strogo kazen. Novinarji, katerih prispevke smo analizirali, so vsak na svoj način prevzeli pristojnosti tožilcev in sodnikov.

Tako se povsem upravičeno zastavlja vprašanje, zakaj je prišlo do tako obširnega in razvpitega medijskega sojenja ravno v tem primeru. “Dejansko ni zabeležena nobena podobna reakcija javnosti na nobeno kaznivo dejanje, četudi je že s prostim očesom iz vsakdanjih kronik povsem jasno, da je velika večina hujših (ali vsaj družbeno škodljivejših)”, ugotavlja Crnkovič (Sobotna priloga, 8. april 2000, 32). Ena od možnih razlag “tega neverjetnega fenomena” se mu zdi ta, da gre za “kaznivo dejanje, ki je ne le nerazumljivo, torej ne

⁴⁹ Spletna stran 24 ur.com, na kateri najdemo tudi številne ankete o aktualnih temah, dne 12. 12. 2002.

storjeno iz strasti ali koristoljublja /.../ temveč iz neke do konca prignane objestnosti: kar tako, za hec, iz veselja, za nič" (prav tam).

Pomenljiv je primer iz ZDA, ki ga navaja Tekavc (2001: 23). Zaradi hude krvi ob manjši prometni nesreči je eden od udeležencev v jezi prijel psa druge udeleženke v nesreči ter ga vrgel na nižje ležečo cesto, kjer so ga vozeči avti povozili do smrti. Novica je, kot pravi Tekavc, verjetno prav zaradi burne reakcije društev proti mučenju živali obšla svet. "Menda je v istem času le nekaj ulic stran nekdo posilil in ubil neko deklico. Za ta dogodek se je izvedelo šele, ko se je pojavil očitek o nesorazmernosti pri poročanju." (prav tam)

8. SKLEP

V nalogi smo ugotavljali, kako poročanje o določeni kazenski zadevi vpliva na proces preiskovanja in obravnavanja te zadeve. Naša hipoteza, da imajo organi pregona zaradi novinarske izpostavljenosti nekega primera težave pri preiskovanju kaznivega dejanja, se je deloma potrdila.

Ugotovili smo, da je televizijsko poročanje o kriminalu specifično. Novinar za verodostojen prispevek potrebuje dobro sliko. Če govori o obtoženem morilcu, ki ga privedejo na sodišče, bo to osebo v prispevku tudi pokazal. Takšna slika pa je lahko, kot smo omenili, za marsikoga že vnaprejšnja medijska sodba. Javnost si lahko na osnovi takšne slike o obtoženem ustvari svojo sodbo, ki se lahko od sodbe na sodišču bistveno razlikuje. Ljudje, ki so bolj izpostavljeni poročanju o kriminalu, naj bi bili tudi bolj nagnjeni k temu, da verjamejo, da je obtoženi kriv. Razlog naj bi bil v tem, da novinarski prispevki prikazujejo podrobnosti kriminalnega dejanja in aretacije, ne omenjajo pa npr. olajševalnih okoliščin, ki bi bile v prid obrambi. Prav tako smo opozorili, da je medijska sodba lahko celo hujša od tiste, ki jo izreče sodišče. Generalni direktor policije Pogorevc je prepričan, da lahko mediji v predkazenskem postopku močno škodijo osumljencu. Kot pravi, gre to v škodo dobrega imena, ta, ki je v medijih že zapisan kot storilec kaznivega dejanja, ima posledice v svojem okolju, v

svojem podjetju in pri svojem delu. Predvsem pa je, kot meni odvetnik Čeferin, medijska obsodba takojšnja po dejanju, sodna je lahko šele čez nekaj let, ko se zadeva v javnosti že pomiri.

Pokazali smo, da lahko novinarji s poročanjem o določeni kazenski zadevi, tudi nevede, preobrnejo tok policijske in tožilske preiskave. Empiričnih podatkov o tem ni, zato smo si pomagali z intervjuji s pristojnimi iz policije in tožilstva. Generalni direktor policije Pogorevc meni, da lahko novinarji preiskavi škodujejo z objavo dejstev, za katera policija ne želi, da pridejo v javnost. Kot primer navaja testiranje s poligrafom. Če osumljenec iz medijev izve določena dejstva o zadevi, ki jo preiskujejo organi pregona, osumljeni ni več primeren za testiranje s poligrafom. Primer je tudi prisluškovanje. Če novinarji objavijo, da nekomu prisluškujejo, tudi ta policijski ukrep v določeni zadevi ni več primeren, čeprav bi se policija morda z njim dokopala do pomembnih podatkov. Če strnemo, medijska izpostavljenost primera lahko v predkazenskem postopku vpliva tudi na:

- hitrost reševanja določenega primera; rešuje se lahko prioritarno
- intenzivnost preiskovanja določenega primera
- večjo možnost procesnih napak (zaradi hitenja)
- pričevanja očividcev in prič

Zadnjo možnost omenja generalna državna tožilka Cerarjeva. Kot pravi, so očividci in priče, če je zadeva bolj diskretna (da ni medijsko izpostavljena), bolj pripravljeni dati določene informacije. Če pa je nasprotno primer medijsko zelo popularen, določeni dokazi zaradi medijske razvpitosti morda nikoli ne pridejo na dan. Odvetnik Čeferin je prepričan, da medijski pritiski posredno vplivajo tudi na določene aretacije osumljencev. Javnost, ki za domnevno kriminalna dejanja izve iz medijev, po njegovem mnenju pritiska na policijo; v smislu, zakaj nič ne ukrepate – in policija mora ukrepati. Tudi sodnik, ki je želel ostati anonimen, dopušča možnost, da preiskovalni sodnik zoper nekoga odredi pripor tudi zato, ker je primer v javnosti tako odmeven.

Nakazali smo, da so lahko pod vplivom medijskega poročanja tudi porotniki in sodniki. Raziskave na tem področju puščajo odprtih še mnogo vprašanj, vendar

so pomenljive ugotovitve nekaterih avtorjev, da v najbolj skrajnih primerih, sodišče zaradi medijske razvpatosti primera ni sposobno odločiti pošteno. Porotniki se v večini primerov niti naj ne bi zavedali, da so že pred začetkom sojenja pristranski, torej opredeljeni za eno ali drugo stran. Predvsem v ZDA so znani primeri prenosa sojenja iz enega v drugo okrožje ter izolacija porotnikov; prav zaradi medijskega linča.

Če na kratko povzamemo zgoraj zapisano, lahko ugotovimo, da ni mogoče izključiti vpliva medijev na (pred)kazenski postopek oziroma na tiste, ki odločajo o nadaljnji usodi posameznika v postopku. Čeprav se tega vpliva morda ne zavedajo, in ga je težko dokazati, ga je vsekakor vredno upoštevati.

V zadnjem delu naloge smo analizirali primer medijskega sojenja trem domnevnim mučiteljem mačk iz Gorenjske. Policija v konkretnem primeru ni ravnala v interesu zaščite osumljencev, saj je bila na tiskovni konferenci več kot radodarna z opisi domnevnih krutosti, ki naj bi jih zagrešili srednješolci. Medijski linč je sprožil verižno reakcijo:

- vnaprejšnjo obsodbo okolice (sošolcev, prijateljev, sokrajanov)
- prenagljene odločitve šole (izključitev dijakov iz šole, Inšpektorat za šolstvo je pri izključitvi trojice ugotovil kršenje pravilnika)
- javno sodbo: domnevni mučitelji mačk so krivi!

Nekateri so osumljene mučitelje primerjali celo s serijskimi morilci. O vplivu medijskega sojenja lahko posredno sklepamo tudi iz dogajanja na sodišču dve leti kasneje, ko se začnejo pojavljati dvomi o zakonitosti dela organov pregona. Kranjska policija naj bi storila napako že pri zasegu predmetov, ki naj bi bremenili trojico. Odvetniki so na sodišču dokazovali, da kazenska ovadba temelji na nezakonito pridobljenih dokazih ter da so bile kršene določbe Zakona o kazenskem postopku in ustavne pravice obdolženih. Kakšen vpliv je torej imelo medijsko sojenje na odločitve policije, tožilstva in sodišča? Ena izmed zagovornic je dokazovala, da osumljene policija sploh ni opozorila, da so osumljeni. Tožilstvo po njenem sploh ni preverjalo, ali ni napisano v dnevniku, ki so ga zasegli fantom, zgolj plod domišljije, niti ni preverilo, ali so bili zaseženi predmeti sploh uporabljeni. Medijski linč je bil v sodni dvorani glavni adut

zagovornikov obtoženih. Fantje po dveh letih od izbruha "mačje afere" niso stopili pred sodnika, sojenje se je začelo v njihovi odsotnosti. Odvetniki so zahtevali oprostilno sodbo z argumentom, da so mladeniči enkrat že bili obsojeni – obsodila jih je javnost. Sodnica je v oprostilni sodbi ocenila, da dejstev, ki bi zadoščala za obsodbo, preprosto ni dovolj. Presodila je, da obstajajo indici za posamezna dejanja, ne pa tudi dokazi zanje. Primer pušča odprtih nekaj vprašanj:

- Ali bi bila sodba drugačna, če primer ne bi bil tako medijsko razvpit?
- Ali sta policija in tožilstvo očitane napake storila zato, ker sta želela, da se primer čim prej razreši in ohladi javnost?
- Ali bi organi pregona svoje delo lahko opravili bolje, če nanje ne bi pritiskala javnost?
- Kakšne posledice imajo fantje zaradi medijskega linča?

Naj še enkrat poudarimo, da primer pravnomočno še ni zaključen, kar pomeni, da bo v ponovnem sojenju odločitev sodišča lahko drugačna.

Če je včasih veljala neka tiha ocena, da o kriminalu poročajo novinarji, ki so najmanj usposobljeni, tega danes zagotovo ne moremo trditi. Prej nasprotno. V kazenskem postopku gre za odločanje o tako pomembni stvari, kot je življenje posameznika v prihodnosti. Novinarji naj bi bili zato pri poročanju o kaznivih dejanjih in domnevnih storilcih še posebej pozorni, predvsem pa strokovno podkovani. Repanšek predlaga, da naj novinarji "poročajo zlasti o dejstvih iz postopkov, ne le o mnenjih udeleženih strank, ki pogosto vodijo do prezgodnjih zaključkov o obstoju krivde (2001: 22). Po njegovem mnenju informacije, ki lahko otežijo zbiranje dokazov v korist ali zoper obdolžence, sploh ne bi smele postati predmet javnega obravnavanja vse dokler ni postopek pravnomočno končan. Tako je na drugi strani pomembno tudi, da sodniki pred javnostjo ohranjajo neodvisno držo in svojih odločitev v posameznih primerih ne utemeljujejo javno. "Odločitev sodišč mora biti zadnja beseda, sodniki pa edini, ki lahko odločijo o poteku postopka." (prav tam)

9. VIRI IN LITERATURA

- Bercko, Vojislav (2001) Med pravico do zasebnosti in pravico do obveščnosti. *Medijska preža* (10), 25.
- Cohen, Daniel (2000) *Yellow journalism: scandal, sensationalism, and gossip in the media*. Connecticut: Twenty-first century books Brookfield.
- Dosedla, Kaja (2002) *Kriminalistična analiza zadeve O. J. Simpson*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Ferlinc, Andrej (1997) Državno tožilstvo ter pravica do svobodnega izražanja in informiranja. *Pravna praksa* (8), 10-12.
- Gomien, Donna (1991) *Kratek vodič po Evropski konvenciji o človekovih pravicah*. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Kant, Immanuel (1937) *Dve razpravi: razmišljanja o čustvu lepega in vzvišenega: k večnemu miru*. Ljubljana: Slovenska matica.
- (1995) *Kazenski zakonik Republike Slovenije*. Ljubljana: Uradni list RS.
- Korošec, Tomo (1998) *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Košir, Manca (1998) *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Movrin, Polona (2002) *Osumljenec, obdolženec, obtoženec, obsojenec – kdo je kaj?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mužič, Janez (1992) Policija in mediji. *Varnost XI* (1-2), 106-109.
- Ogloff, James in Vidmar, Neil (1994) The impact of pretrial publicity on jurors. *Law and human behavior* 18 (5), 507-525.
- Perovič, Tomaž in Šipek, Špela (1998) *TV novice*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- Poler, Melita (1997) *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.
- Repanšek, Jaka (2001) Svoboda tiska in pošteno sojenje. *Medijska preža* (10), 22.
- Rishmawi, Mona (1995) The general principles governing the relationship between the media and judiciary. *CIJL Yearbook* (IV), 7-29.
- Sedmak, Marjan (1995) *Predpisi o novinarjih in medijih*. Ljubljana: Uradni list RS.

Sket, Ivanka (1991) Kriminaliteta in drugi odkloni pojavi v tisku. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 1, 27-28.

Šinkovec, Janez (1995) Ustavna pravica: Domneva nedolžnosti (I). *Pravna praksa* 10, 2-4.

Šinkovec, Janez (1996) Domneva nedolžnosti in svoboda medijev. *Pravna praksa* 15 (3-4), 35-36.

Šuen, Matjaž (1994) *Preiskovalno novinarstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Tekavc, Janez (2001) Medijsko sojenje. *Medijska preža* (10), 23-24.

(1999) Ustava Republike Slovenije. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Volčič, Sara (2001) *Televizijsko poročanje s sodnih obravnav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

(2002) Zakon o kazenskem postopku. Ljubljana: ČZ Uradni list RS.

(1995) Zakon o medijih. Ljubljana: Uradni list RS.

(1994) Zakon o sodniški službi. Ljubljana: Uradni list RS.

Viri z interneta:

(2002) Kodeks slovenskih novinarjev. Izola: Društvo novinarjev Slovenije, na strani: <http://www.novinar.com/dokumenti/kodeks.php>, dne 1. 2. 2003.

(2000) Sodni red, na strani: <http://www.sodisce.si/Zakoni/B/SodniRed>, dne 1. 12. 2002.

(2000) Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija, na strani: http://www.rtv slo.si/html/kodeks/novinarski_kodeks.html, dne 22. 12. 2002.

Bilten Sindikata novinarjev Slovenije, na strani: <http://www.vir.si/sindikati/sns>, dne 7. 1. 2003.

Intervjuji:

- Generalni direktor policije Marko Pogorevc, 19. december 2002.
- Generalna državna tožilka Zdenka Cerar, 4. september 2002.
- Odvetnik Peter Čeferin, 10. januar 2003.
- Pomočnik direktorja informativnega programa POP TV Vine Bešter, 6. januar 2003.

Drugi viri:

Arhiv POP TV, oddaja 24 ur, 2000 – 2002.

Oddaja Aktualno: Učinkovitost sodstva in policije pri pregonu kriminala, TV Slovenija, 18. junij 2002.

Oddaja Trenja: Zakaj padajo sodbe?, POP TV, 6. februar 2003.